

dessa särskilda orter, utan all personlig beröring med de öfriga, ofta utan att ens någonsin hafva sett dem. De hafva skilda styrelser, olika kommunalordning, olika förvärf och lednadssätt, till en del olika religiös bekännelse. Hvad som gäller om den ena, gäller derföre icke om den andra. Så måste en allmän skildring af London alltid blifva osäker, och hvarje jemförelse med andra städer haltande.

10 6 ANMÄLAN.

Litteraturblad n:o 12, november 1847

På detta blad prenumereras för 1847 med *Två* Rubel Silfver för hela årgången, *En* Rubel 20 kopek Silfver för half årgång, jemte porto à 15 kopek för 100, då reqvission sker genom posten.

20 Red. hoppas uti innevarande årgång hafva ådagalagt sitt sträfvande, att meddela för hvarje bildad läsare upplysande artiklar. Oberäknade omständigheter hafva dock vållat, att urvalet i några under sommaren utkomna nummer icke varit så godt, det kunnat vara. Äfvenså har det för samma tid inträffat, att emot Red:s plan åtskilliga artiklar blifvit fördelade på flera nummer. Med detta likasom med det bristfälliga trycket behagade Läsaren hafva benäget öfverseende. Hvad i innehållet och dess anordning brustit, kan och skall framdeles rättas; för bättre tryck skall sörjas, så vidt detta blir möjligt.

30 Det skulle lända Red. till uppmuntran, om Läsaren funnit, att bladet i öfrigt icke saknat en bestämd plan, att det fortfarande afsett den nationela bildningens kraf och konsekvent försvarat bestämda åsigtter. Härvid har Red. varit ledd af den öfvertygelse, att det, som allmännast karakteriserar samtiden, äfven bäst förtjenar att af samtiden hyllas. Vore denna tid en förslappningens och den makliga hvilans, skulle vi icke finnas i dess försvarares leder. Men då i den alla mensklighetens krafter ansträngas, till att bilda en ny epok för den menskliga kulturen, bjuder redan tron på en Försyn i verldshistorien att anse den väg, på hvilken menskligheten fortgår, för den enda sanna och rätta. För pligt har Red. derföre ansett det, att i särskilda, samtiden rörande frågor söka uppvisa berättigandet af dess sträfvanden. Och härmed vilje vi orubbadt fortfara.

40

7 SVENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 13 och 14, december 1847

50 Vid en allmän öfverblick kan man med lätthet finna, att Svenska litteraturen i närvarande tid rör sig i tre bestämdt skilda sferer. Naturvetenskapen har i Sverige för närvarande flera berömda namn, än på sjelfva Linnés tid. Deras anseende uppbäres nu, såsom då, af en utmärkt personlighet. Frih. Berzelius har länge varit Svenska Vet. Akademiens sekreterare. Det är till honom, kan man säga, berömda naturforskare från alla länder adressera sig, då de till Akademiens bedömande öfversända sina arbeten eller med den kommunicera sina upptäckter. Hans i Akademiens namn utgifna »Årsberättelser om Kemins framsteg» öfversättas genast på fremmande språk och upprätthålla förnämligast hos utlänningen Akademiens anseende. Aldrig har en

vetenskaplig institution stått i större förbindelse till någon dess ledamot, än denna Akademi till dess sekreterare. HHr. Mosander och L. Svanberg i kemin, Hr. Wrede i fysiken, Hr. Selander i astronomin, HHr. A. F. Svanberg och Malmsten i fysik och matematiken, Hr. Wahlberg i botaniken, Hr. Retzius i anatomin äro alla mer eller mindre nitiska och berömda medlemmar af Akademien. Men säkert synes, att, då en gång den utmärkte ledaren af dess angelägenheter bortgår, förlusten är lika oersättlig för institutionen som för Svea land. HHr. Fries och Wahlenberg, ehuru de icke omedelbart deltaga i Vetenskapsakademins arbeten, torde väl båda äfven tillhöra dess medlemmar. 10
Genom dem, isynnerhet genom den sistnämnde, häfdar Sverige förnämligast sin vetenskapliga ära uti Linnés vetenskap. Men icke heller någondera af dem skulle på långt när fylla den plats, Frih. Berzelius nu bekläder.

Den andra sfer, inom hvilken Svenska litteraturen på sednaste tid vunnit anseende utom landet, är den vittra litteraturens. Om man undantager Tegnér's redan tidigare kända namn och dikter, så hafva förnämligast Sveriges författarinnor, det kända tretalet, mamsell Bremer, friherrinnan Knorring och fru Flygare-Carlén på denna bana beredt Svenska namnet inträde i den allmänna Europeiska litteraturens krets. I deras spår hafva alla de öfriga romanförfattarna och författarinnorna öfvergått åtminstone till Tyskland, och en del i Danmark lemnat spår af sin genomvandring. – Men hvarken den nyare eller den nyaste egentligen poetiska litteraturen har funnit samma begärliga mottagande – med det redan nämnda undantaget af Tegnér's dikter. Också af Almqvist hafva Tyskarne tillegnat sig blott några obetydligare romaner, ingen enda af hans utmärktare poëmer. 20

Om man också icke vill neka, att den Svenska romanlitteraturen kan uppvisa fragmenter af oförgänglig skönhet, så blir det med den bästa vilja svårt att bland densamma finna något fulländadt mästarverk. Orsaken torde vara, att bland de många ganska utmärkta talanger, som inom denna litteratur uppträdt, jemförelsevis få egt nog konstnärlig bildning och besinning, för att kunna gifva sina arbeten fulländning, och de åter, hos hvilka denna kan förmodas, dels, såsom Almqvist, för konstteorin visat en kapricierad missaktning, dels, såsom Onkel Adam, försummat den för eljest storsinnade tendenser, eller, såsom Hr. Palmblad, saknat högre poetisk ingivelse. Man kan sålunda utan förnärmande påstå, att den Svenska romanen i Tyskland varit en modesak, en snart förgående dagslitteratur. Men äfven så är vinsten för Svenska litteraturen öfverhufvud gifven både genom det verkligen sköna, ur dessa alster kan uppletas, och genom den uppmärksamhet på dess förteelser, hvartill utländningen sålunda blifvit uppmanad. 30 40

Huru skulle man ännu 1847 kunna omtala Sveriges sköna litteratur, utan att förnyadt erinras om de stora namn, densamma inom ett år förlorat. Tegnér, Franzén, Geijer, detta Svenska Akademins lysande tretal, hafva nu lemnat de Adertons krets nästan blottad på representater för den vigtigare hälften af dess valspråk, »Snille och Smak.» Endast Atterbom, kanske äfven Hr. Fahlcrantz, kan nu rättmätigt helsas för Akademins snille. Någon större anledning, att förmoda Svenska vitterhetens hafva förlorat genom de högtberömdas bortgång, lär icke förefinnas. Deras vittra idrotter tillhöra den förflutna tiden. Endast deras personligheter framstodo ännu såsom föremål för den yngre generationens beundrande vördnad. Deras namn åter lefva öfver grafven i allas hjertan, på allas läppar; ty ostörd af hvarje partiåsigt känner man nu, att mången dag skall förgå, förrän Sverige återser 50

deras likar. Medgifvom dock, att det fattiga Sverige är rikt, då det ännu efter sådana förluster eger en Atterbom och Almqvist! Ingen Svensk skulle underlåta att till deras namn föga Runeberg's. En Finne bör hållas ursäktad, om han för eget lands litteratur besparar detta dess enda namn både i Snille och Smak.

Den tredje kretsen af Svenska litteraturen är den sociala, den, som mer eller mindre uttryckligt, dock alltid omedelbart, afser nationens och dess institutioners utveckling. Hit räkna vi den inhemska historien, statistiken, skrifter angående politiska institutioner, lagstiftning, domare-
 10 mak, kommunalinvåring, undervisningsväsende, nationalindustri. Denna litteratur är i Sverige ganska rik, och den tilltager år från år i antal som i duglighet. Den strängt historiska forskningen föres väl mindre egentligt under denna rubrik, men då den uteslutande omfattar fäderneslandets historie, kan man med skäl anse den vara en produkt af nationens i allmänhet åt dess eget inre rigtade forskningsbegär.

Man märker för närvarande i Sverige regeringens liberalitet mindre på dess fattade beslut eller proklamerade åsigt, än på den plötsligt allmän blifna öfvertygelsen, att hvarje reform måste gå igenom, så snart allmänna opinionen är för densamma vunnit. Denna öfvertygelse
 20 ger sig tillkänna i dagens litteratur, i de många mötena och associationerna för allmänna ändamål. De muntliga afhandlingarne verka här i bredd med de skriftliga att uppfostra på en gång författarretalanger och en krets af läsare, hvilka med intresset förena förmågan att följa en grundligare undersökning i samhällets hufvudfrågor. Det är otroligt, hvilken högre rigtning det sociala lifvet i Sverige, synnerligast i dess hufvudstad, sålunda tagit under de sednaste fyra till fem åren. I Stockholm träffar man numera knappt någon person, från excellensen till handverksgefallen, som icke verksamt deltagit i en eller flera
 30 associationer. Mången bevisar sålunda såsom en förenings embetsman eller ledamot flera möten i hvarje vecka, så att diskussionen och befordrandet af det allmänna bästa för honom träd i stället för sällskapslifvet. Till och med fruntimren äro delaktige i dylika bemödanden, ehuru deras föreningar, såsom naturligt synes, omfatta endast välgörande ändamål.

Bland de skrifter, som tillhöra den först omnämnda rigtningen, tillåter oss icke bladets plan att anmäla några flera, då de icke blott alla, såsom lätt förstås, äro strängt vetenskapliga, utan äfven de flesta omfatta
 40 någon speciel vetenskapsgren, ofta blott en specialitet inom en sådan. Såsom en kort redogörelse för naturvetenskapernas närvarande ståndpunkt och problem kunde vi likväl rekommendera:

»Öfversigt af Kongl. Vetenskapsakademins förhandlingar.» St:holm hos Norstedt & Söner. (Pris för Årgång 2 Rdr Bco). af hvilken skrift hvarje månad utgifvas ett häfte om 2 till 3 ark, och hvars utgifvande fortgått från och med året 1844. Äfven för andra, än den egentliga naturforskaren, erbjuder denna »Öfversigt» en lika nyttig som ofta
 50 nöjsam läsning. Isynnerhet äro flera bland de naturhistoriska anförandena egnade för hvarje bildad läsare, och ofta behöfves också blott bekantskap med de första grunderna i kemin och fysiken, för att med gagn kunna följa förhandlingarne i dessa ämnen. För att öfvertyga de möjligen tviflande bland våra läsare, att äfven en Vetenskaps-Akademi sysselsätter sig med helt menskliga saker och ting, upptaga vi här, ur Maj häftet 1846 ett anförande:

»Om Flyttfoglar. – Hr. Sundevall anförde, att han under inneva-

rande åt fått bref från flera korrespondenter om flyttfoglarnes tidiga ankomst. Särdeles hade de, som pläga komma bittida: Lärka, Stare, Vipa, Sädésärila, Charadrius apricarius, Saxicola Oenanthe o. s. v. kommit 14 dagar till en månad tidigare än vanligt. Dessa iakttagelser komma att redovisas vid ett annat tillfälle; nu ville Ref. blott yttra några ord i anledning af den vanliga tron, att dessa foglars ankomst bebidar tidig vår och vackert väder, hvilken tro, likasom en mängd andra fördomar, stadigt bibehåller sig, ehuru man ofta, kanske hvartannat eller hvart tredje år, ser ögonskenliga bevis på motsatsen, så att till och med de ankomna flyttfoglarne understundom frysa och svälta ihjel under en påkommande eftervinter. Så hände det t. ex. åren 1837 och 38, då en ganska sträng vinter, med yrväder och hårdt tillfrusna kärr, fortfor i Skåne ända till långt in i April månad (nemligen 1837 till den 14 och 1838 till den 11 April), hvarunder Lärkor, Vipor och Stensqvättor, som inträffat på någorlunda vanlig tid, i Mars och i början af April, omkommo i mängd, så att de under påföljande somrar voro mera sällsynta än vanligt. Särdeles hade Viporna blifvit så medtagna, att man knappt såg ett par i de kärtrakter, hvarest de vanligen plägat hvimla i stort antal. – Andra år kan vackert väder inträffa tidigt på våren, utan att andra flyttfoglar anlända, än de, som alltid pläga komma vid samma tid. Orsaken till de olikheter, som märkas i foglarnes ankomst, bör således ej sökas i en divinationsförmåga hos fogeln, till följd hvaraf hon skulle kunna förespå vackert väder, ej heller uti väderleken här hos oss, hvilken fogeln på flera hundra mils afstånd ej kan känna, utan helt enkelt: i väderleken på de trakter, der hon tillbringar vintern. Om tidig vår der inträffar, så vaknar flyttningsdriften tidigt, och tvärtom i motsatt fall¹. Emellertid äro årstidernas omskiten i de sydliga länderna så regelbundna, att i de flesta fall inträffar hvarje fogelarts flyttning vid en viss tid, eller nästan omkring en gifven dag hvarje år; men i våra nordliga trakter äro årstiderna mindre bestämda, så att vårens och höstens början synes mindre bunden till bestämda dagar, och ett snöfall och köld icke äro sällsynta midt under en redan inträffad vår. Ju närmare eqvatorn, desto regelbundnare inträffa årstidernas skiften, så att man inom heta zonen på förhand vet, hvilken dag vinden byter om och årstiden dermed ändras. Derföre komma de flyttfoglar mest regelbundet, som tillbringa vintern inom eller i grannskapet af heta zonen, t. ex. Svalan, Göken m. fl. Dessa komma i allmänhet sent till oss, i slutet af April och början af Maj. De arter deremot, som tillbringa vintern något längre från heta zonen, i Berberiet, Egypten eller t. o. m. i Södra Europa, såsom Vipa och Lärka, flytta mindre reguliert och äro egentligen de, som komma vid något olika tider olika år. Till dessa foglar synas höra en del, som komma tidigt, såsom de nyssnämnde, och andra, som komma sent, såsom de flesta Sylviae. Det är bekant, att hos oss synes en och annan flyttfogel, långt förr, än samma arts egentliga flyttning sker. Vi se således ofta någon Svala redan i början af April, och ankomsten af dylika i förtid kommande Storkar är så vanlig i Skåne, att Bönderne allmänt tro, att Storkarne årligen utsända några på rekognoscering, 14 dagar på förhand, hvilka sedan återvända och hemta de öfriga. Detta fenomen torde kunna förklaras på följande sätt. Hvarje fogelart flyttar, såsom väl bekant är, från

¹ Här af synes man kunna sluta, att anmärkandet af flyttfoglarnes ankomst icke ger någon kunskap om ortens meteorologiska förhållande. Red:s Anm.

vinterstationen tidigare till sydliga länder och betydligt sednare till de nordliga, så att t. ex. Svalan (*hirundo rustica*) inträffar på Sicilien i Mars, i mellersta Tyskland nära medlet af April, i Skåne kring d. 28 April, vid Stockholm d. 4 till 5 Maj. Detta sker icke därför, att de sydliga länderna förr ligga i fogelns flyttningssväg; ty under flyttningen stadna de ej, om icke öfver en natt eller för en kort stund, och resan från Afrikas kust till Stockholm, v. p. 300 Svenska mil, kan t. ex. för en Svala icke upptaga mera tid än en dag¹; utan de komma förr därför, att de, som tillhöra sydliga orter, förr resa åstad, än de, som äro födda i nordligare länder och således återvända ända dit. Detta anse vi vara aldeles säkert, men vilja nu blott antyda, att orsaken till den tidigare eller sednare afflyttningen möjligtvis kan vara den, att de, som om sommarn bo nordligare, äfven tillbringa vintern i ett mindre sydligt land, eller att de, till följd af hemlandets sednare sommar, äro födde sednare på året, hvarföre flyttningssdriften sednare torde vakna. Då nu en fogel återkommer på flyttningen till sin hembygd, t. ex. i södra Europa, kan det hända, att den blir af en eller annan orsak, t. ex. af menniskor, roffoglar, stormar o. s. v. fördrifven från sitt tillämnade boställe. Han fortsätter då att flyga vidare och kommer rent af vilse. Möjligtvis torde till och med den drift, som förorsakar flyttningen, likasom andra böjelser och behovver, någongång finnas i alltför hög grad och leda fogeln för långt. Men sedan den periodiska flyttningssinstinkten upphört, har fogeln ingen vidare ledning; han är rentaf vilsekommen och finner ej mer hem. Dessa, från södra länderna förvillade individer måste det vara, som vanligen visa sig hos oss, i nordligare länder, någon tid förr, än våra egna flyttfoglar ankomma. Denna åsigt vinner mycken styrka deraf, att foglar, som påträffas långt utom sitt hemlands gränser, och som med rätta böra anses som »förvillade,» vanligen träffas straxt efter flyttningstiderna, vår eller höst. De förvillade exemplaren stadna nemligen sällan, kanske aldrig, inom den region, som bebos af deras stamsläktningar, utan fara vidare till trakter, hvarest deras art är rentaf fremmande. De storkar, som komma förtidigt till Skåne, flyga oftast vidare, och de, som understundom visa sig i mellersta Sverige (hvilket i år inträffat på flera ställen i April månad), äro säkert dels dessa, dels sådane, som blifvit fördrifna från sin hembygd i Skåne. Bland dessa sporadiska foglar kunna vi anmärka: *Otis tetrax* från södra och mellersta Europa, skjuten i Jemtland samt enligt uppgift någongång i Skåne; *Turdus varius* från Altai, Japan och China, funnen i Jemtland; *Gracula rosea* från Levanten, Persien o. s. v. i Lappland och på flera ställen i Sverige; *Diomedea chlororhynchos* från Söderhafvet, funnen vid Norrige o. s. v. – Möjligtvis torde någongång sådane förvillade foglar kvarstadna och fortplanta sig samt derigenom utvidga sin arts område, men att detta högst sällan sker, är påtagligt.

Vid foglarnes flyttning böra vi ihågkomma de olikheter, som bero derpå, att af vissa arter flytta efter all sannolikhet olika kön eller åldrar på något olika tider, eller olika vägar eller till olika vinterstationer; att månluuset kan hafva betydlig inverkan på dem, som flytta om nätterna, såsom iakttagits på Morkullan (Se Nilssons

¹ Uppgiften torde väl förefalla flera än Ref. otrolig. Men vid närmare efterseende lär man känna, att t. ex. en postdufa anses kunna flyga 70 alnar i sekunden, d. ä. 4 200 aln. eller ungefär en fjerndelsväg i minuten, 14 mil i timmen. På 22 timmar skulle alltså en sådan dufa kunna genomfara 300 Sv. mil. Antager man i texten »en dag» = ett dygn, så försvinner det otroliga helt och hållet. Red:s Anm.

Fauna 2 Uppl.) o. s. v.. Men dessa ämnens afhandlande måste här utlemnas. Jag vill blott tillägga, att man ofta men origtigt antager, att flyttfoglar, som kommit i vanlig tid men träffa ondt väder, återvända, för att sednare komma tillbaka genom en ny flyttning. Såsom förr nämndes, frysa och svälta de ihjäl eller hålla sig dolda och förlora sin naturliga liflighet och skygghet, hvarföre man ej ser dem, utan tror dem vara bortflugna. Så snart flyttningen en gång skett, och instinktens kraf dermed blifvit uppfyllt, ega de hvarken kännedom eller förmåga att flytta ånyo förr, än en ny flyttningsdrift finner sig vid ett nytt ombyte af årstiderna.»

10

HISTORISK OCH SOCIAL LITTERATUR.

Läsaren torde medgifva, att vi låta detta kapitel föregå relationen om Sveriges sköna litteratur. Det fordras, för att vid den sednare icke helt och hållet lita på fremmande omdöme, ett mått af ledig tid till dess genomgående, som icke varit Red. beskärmt. Vi kunna i afseende på den derföre blott här nedan bifoga några korta notiser, förbehållande oss, att framdeles göra försök till ett motiveradt bedömande öfver särskilda nu lefvande vittra skriftställares och skriftställarinnors författareskap.

20

I den här rubricerade delen af Sveriges moderna litteratur äro vi deremot i tillfälle att mera bevisande förorda ett par utmärktare skrifter. Bland dem intages ett utmärkt rum af:

»*Sveriges Sköna Litteratur*,» en öfverblick vid akademiska föreläsningar af P. Wieselgren. 1 D. *Kyrkans Sköna Litteratur*. Andra upplagan öfversedd och förbättrad. H. 1. Upsala 1845. (pris 2 Rdr. Bco.)

Denna bok är, såsom synes, en ny upplaga af arbetets första del, hvilken Förf. gifvit titeln *Kyrkans Sköna Litteratur*. Såsom det hela är något mer, än blott en litteraturhistorie, i det den omfattar Sveriges hela intellektuella kultur, så innehåller äfven denna del mer än titeln utlofvar.

30

Kyrkans Sköna Litteratur, dess vältalighet och poësi, består naturligtvis i predikningar eller andra religionstal och psalmer. Förf. stadnar likväl icke vid en uppgift på dessa produkter och vid deras kritik. Han ger fastmer en framställning af Svenska kyrkans tillstånd och utveckling på olika tider. Men dessa hänföras åter till kulturens allmänna gång i Sverige; och det hela grundas på en allmän, filosofisk betraktelse öfver menniskoandens förhållande till kristendomen. Från det ingalunda bindande i sistnämnda inledning kan man afse. Den följande historiska framställningen eger ett så mycket större intresse.

40

Denna sönderfaller i särskilda epoker, af hvilka detta första häfte omfattar Katolicismens, Reformationens och Symbolicismens period. I ett sednare häfte, hvilket Förf. lofvat meddela före årets slut, och som kanske redan finnes i bokhandeln, afhandlar Förf. Pietismen, Neologin och Rationela Supranaturalismen. Denna afdelning kommer således att i den nya upplagan sträcka sig ända till närvarande tid, medan hela arbetet i första upplagan icke går längre än till Carl XII:s död. Det är känt, att Hr. Wieselgren öfverhufvud är en entusiastisk man, såsom han äfven i det praktiska lifvet visat sig vara i egenskap af Sveriges nykterhetsapostel. Af detta väsende har äfven funnits mera i hans ifrågavarande arbete, än som lämpligen kan sammanstå med en noggrann historisk kritik. Man har också tadeladt det hypotesmakeri,

50

hvertill Hr. W. låtit sig af sin lifliga fantasi hänföras, äfvensom man mot honom anmärkt en mängd faktiska misstag. I den nya upplagan är detta rättadt, under det att arbetet ännu bibehållit företrädet af de geniala sammanställningar och slutsatser, genom hvilka Förf. beherrskat det historiska materialet, och framställningen ännu lifvas af hans patriotiska entusiasm. En recensent i tidskriften Frey säger härom:

10 »I afseende på den gamla upplagens förhållande till den nya torde det väsentligaste vara sagdt genom den erinran, att den förra mera förräder den entusiastiska ynglingen, den sednare åter den mera mognade mannen, som fattar föremålen i skarpare sigte, utan att så lätt bländas af illusionernas skimmer; att den förra tillkom under åren 1828–32, då Förf. såsom Æsthetices Adjunkt och t. f. Bibliothekarie vid Universitetet i Lund bestridde den Æsthetiska professionens och bibliotekariens mångartade bestyr, och att den sednare är en frukt af Hr. W:s under rastlös verksamhet åt detta håll alltjemt vidgade studier.

20 Flera nyare historieforskare hafva påpekat den långsamhet, hvarmed Reformationen fortgick i sinnena, samt huru den i Sverige till en början afbrytande inträdde i den allmänna kulturens utveckling. Endels lemnar Hr. W. härtill ett bidrag, i det han lär oss känna, huru helt annorlunda det under katolicismens period stod till inom kyrkan, än hvad vanligen derom läres i blindt förtroende till de första reformatoreernas fördömler. Så skall det säkert förundra mången: att redan vid denna tid särskilda öfversättningar funnos af flera bibelns böcker; att Söndagevangelierna upplästes och predikningar höllos på Svenska språket; utom det att den Latiska bibeln då var tillgänglig för alla bildade, emedan Latinet vid den tiden uteslutande var bildningens språk. Hvad särskildt predikningarne angår, säger Hr. Wieselgren: 'det är säkert, att de homileter, vi nu beundra, stå lägre under desse både i tankarnes djup och språkets kraft, än våra bästa skalders stå under Homer.' Och om katolicismens psalmer yttrar han: 'Väl, om läran om människans intet, om Försoningens allt, detta kristendomens första och sista, vore i lika Evangelisk anda framställd öfverallt i våra Nya Lutherska Psalmböcker.' Om rättmätigheten af detta Förf.s bedömande kan läsaren afgöra med ledning af sjelfva boken, i hvilken en samling af så väl predikningar som psalmer från katolska tiden finnas upptagna.

40 Samma recensent, hvars yttrande vi nyss citerade, anmärker, såsom det synes med rätta, att Hr. W. dock alltför mildt och utan en strängare revision af akterna bedömt Reformationen. Ehuru denna Rec. hufvudsakligen blott sammanställer, hvad utmärkta forskare, en Geijer, Nordin, Järta, sagt om Gustaf I, framstår dock i hans skildring denne hittills mest beprisade konung i en ganska tve tydlig halfdager. Rec. tilltror sig öppet kunna påstå, att Gustaf högre skattat *tidig* och *rik* skörd af reformationens *verldsliga* frukter, än en hastig verkan deraf till *omvändelse* af folkets *tro*».

50 Redan deraf, att, såsom Hr. W. säger, »kungen var reformatorn», att sålunda hela reformationsverket icke utgick från något erkänt behof hos folket, kan man lätteligen sluta, att äfven dess inverkan på samma fält icke var genomgripande. På det Lutherska presterskapets okunighet och råhet i dessa tider känner man en stor mängd exempel. Också gjorde konungen stundom sina undersåters välgång beroende af bekännelsen; och kyrkornas och klostrens egendom, som förut åtmins-

tone till en del kommit den allmänna bildningen till goda, slog han med all makt under sig. I Tysklands protestantiska länder grunda ännu både universiteter och skolor sitt bestånd på de fordna kyrko och kloster-godsen. I Sverige är detta ingenstädes fallet. Äfven Finlands få, dock icke så obetydliga, ekklesiastika stiftelser komma först i konungens, sedan i högadelns händer. De offentliga bildningsanstalterna försum-mades eller afspisades med några smulor af det rika bordet. Först den store Gustaf Adolf återskänkte åt den vetenskapliga undervisningen något af det förlorade¹.

Likaså synes samma Recensent med full rätt lägga mera vikt än Hr. Wieselgren på världsliga maktens herravälde öfver kyrkan och dess bekännelse. Under tidehvarvet efter Upsala möte (1593), hvilket Förf. kallar Symbolicismens, framställer denne sjelf flera bevis, huru detta herravälde, understödt af de symboliska skrifterna, utöfvades i förföl-jelser för förmenta kätterier. »Man talar mycket om katolicismens *menniskostadga*,» säger Recensenten, »men sällan om Symbolicismens» – men han glömmet att tillägga, att de sednare ännu gälla i sin fulla kraft, och att tiden att om dem tala således ännu icke expirerat.

Oaktadt dessa anmärkningar kunna vara berättigade, är det dock lätt att finna, att Hr. Wieselgrens arbete innehåller nyckeln till begri-pandet af vår kyrkas närvarande förhållanden och i många stycken af hela vår bildning. För hvar och en, som begär upplysning, huru han och hans samtid blifvit, hvad de äro, kan man icke anvisa någon ledtråd, mera egnad att föra till ändamålets vinnande.

I afvaktande af en lika förmonligt omarbetad upplaga för de öfriga tvenne delarne af Hr. Wieselgrens verk, påminne vi här om ett arbete, som genom god kritik, lugn och snillrik uppfattning samt en för föremålet varmt kärleksfull behandling förtjenar att utgöra ett supple-ment till det nyssnämnda. Vi tala här om Hr. professor Atterboms:

»*Svenska Siare och Skalder.*» I tre delar. Upsala 1841–1824. (Pris tills. 5 R:dr. 50 sk. Bco.).

Arbetet är säkert mången af bladets läsare bekant; men för de flesta torde det knappt vara till namnet känt, då landets tidningar aldrig medgifvit, att göra Svenska litteraturens alster bekanta, ehuru nödvän-digt än detta vore, sedan den litterära kommunikationen med Sverige, och sålunda äfven med det öfriga bildade Europa, dag för dag alltmer blifvit afbruten.

Man axlar sig troligen vid detta påstående. Men det betyder blott, att man i saken intet känner. Fordom var hvarje rörelse inom litteraturen gemensam för Sverige och de bildade i Finland. Reformationen, Stjernhjelm's skola, Dalin's uppträdande och Lovisa Ulrikas vittra tid, likasom Gustaf III:s period hade alla ett lätt bevisligt inflytande på den allmänna bildningen i Finland, och hade äfven bland Finska författare sina representanter. Ännu efter 1809 fanns åtminstone något deltagan-de för den då började litterära striden i Sverige. Ja man kan anse A. J. Arvidssons, J. G. Linsens, A. G. Sjöström's och C. G. Ehrström's litterära uppträdande (1815–1820) för en fläkt af den Svenska Roman-tiska Skolans anda och en följd af den på denna väg föranledda bekantskapen med Tysklands vittra litteratur. Men från denna tid, redan så föga betydelsefull, under ett fjerdedels sekel, hvilken bildnin-gens fullkomliga dvala i vårt kära fädernesland! Vi veta det: man skall evinnerligen framdraga Runeberg's namn, som vid medlet af denna

¹ Genom honom fick äfven Finland ett Gymnasium, sedan under nära 200 år landet endast egt minnet af, hvad Collegium Raumoense i katolska tiden varit.

period blef bekant. Detta namn veta vi också att ära, så väl som någon. Men lika isoleradt, som Runeberg's skaldskap öfverhufvud stått från Svenska litteraturens allmänna utveckling, lika litet betecknade för Finlands litterära bildning var detsamma på den tid, Runeberg uppträdde. R:s dikter ega kanske ett drag, gemensamt för de flesta Finlands skalder; men endast om det rent fosterländska, som i dem kan förefinnas, såsom en snillets anticipation hänföres till närvarande tid, eger det för den Finska nationela bildningen en allännare betydelse. Ty hvad än någon inskränkt eller sjelfvisk beräknare må deremot
 10 anföra – nekas kan dock icke, att den föraktligt s. k. fennomanin är det enda, som i närvarande tid kan bära vittne om vår bildnings sammanhang med samtidens allmänna. Och äfven i Sverige är för tiden den litteratur, som sysselsätter sig med nationens egna nuvarande och forna förhållanden, den mest utmärkta och karakteristiska.

Till denna regenerations-litteratur höra äfven Hr. Atterboms »Siare och Skalder,» huru mycket han än sjelf i dess författande trott sig finna en tillflykt från »tidens» oroliga, i hans tanke från konst och poesi bortvända sträfvan. Tiden, så vidt den representeras af den Svenska läsande allmänheten, har äfven mottagit arbetet med det mest enhälliga
 20 gillande. Ty hvarje nation känner i tider af pånyttfödelse behovet att gå tillbaka i sin egen forntid, för att i dess åskådande stärka nationalmedvetandet. Och Hr. Atterboms arbete tillhör raden af de ypperliga verk öfver Svensk historie, detta behof under sistförflutna fjerdedelssekel framkallat. Kanske har det äfven framgått ur ett omedvetet behof hos Förf. att försona sig med tiden. Ty då han engång i sin skildring hinner till samtiden, kan han icke gerna med ovilja se till fortgången af de sträfvanden, hvilka han med så mycken kärlek följt från deras tidigaste ursprung.

Enligt hvad Hr. A. i företalet till Andra delen yttrar, hade det varit
 30 hans afsigt att uppdraga en karakteristik öfver tre Svenska män, som »företrädesvis tänkt djupt, stort och skönt öfver det Sköna,» nemligen: Svedenborg, »för hvilken kärleken var allt,» Ehrensvärd, »för hvilken konsten var allt,» och Thorild, »för hvilken naturen var allt.» I Första delen lemna Förf. denna teckning af Svedenborgs och Ehrensvärds personer och läror. Men då han ville öfvergå till Thorild, fann han behovet, att skildra de epoker i Svenska vitterheten, som föregått dennes uppträdande, och så uppstod en, väl icke fullständig, men desto mera klar och väl bunden historie öfver denna vitterhet från dess älsta
 40 tider. Redan i Första delen hade Förf. förutsänt en poetisk bearbetning af den Nordiska fornsagans vishetsläror. Den Andra börjar med en öfversigt af Svenska vitterheten före Stjernhjelm, hvarpå sedan följer en skildring af denne samt af hans närmare och fjernare efterföljare. Bland dessa förekomma redan skalder, som till en del voro samtida med Dalin, men hvilka Förf. ansett stå utom ett större inflytande af den reform, dennes uppträdande medförde. Så upptager teckningen af Dalin och med honom liktänkande kritici en stor del af Tredje bandet. Det öfriga egnas åt romanförfattaren Mörk och åt Gustaf III med hans sångarkrets.

Redan gången af Förf.s forskning och framställning visar, att man
 50 här icke har för sig en torr, ex officio sammanskrifven litteraturförteckning, försedd med omdömen lånade af andra. Hr. A. har icke upptagit mera, än hvad han ansett oundgängligen nödigt för det helas begripande, för en klar uppfattning af Svenska Skaldekonstens utveckling. Der undantag ifrån denna regel skett, rättfärdigas de vanligen af något för den ifrågavarande författaren berömligt utmärkande. Så ger

det hela en sammangjuten och lätt öfverskådlig bild. Och den noggrannhet och insigt, hvarmed de mest framstående personligheterna och deras litterära produkter äro karakteriserade, låter läsaren i dem finna, så att säga, nya bekantskaper. Så som de redan nämnda, Svedenborg och Ehrensvärd, så som Stjernhjelm, finnen Frese, fru Nordenflycht, Dalin, Mörk, Lovisa Ulrika här äro tecknade, har ännu ingen tecknat dem. I få men icke mindre karakteristiska drag äro äfven Gustaf III och hans män afbildade.

Den, som känner Hr. Atterboms betraktelsesätt och stil, vet väl, att hans bedömanden och framställning icke äro, hvad så mången modern estetiker affekterar, sprittande och pikanta. Beträktelsen fortgår med det lugn, som så väl höfves domaren öfver afdöda tider, och äfven hvarje förkastande domslut mildras af den ädla kärlek, som icke låter någon berömlig eller ursäktande omständighet undgå sin spanande blick. Man igenkänner här på historiens fält samma milda sinnelag, som man lärt älska hos »Blommornas sångare». Han säger vid avslutandet af teckningen öfver den vildt lefvande och skrifvande Lucidor: »Flere än en läsare torde tycka, att jag uppehållit mig vid Lucidor för länge. Jag erkänner ock, att jag egentligen ämnade affärda honom helt kort. Men den bleka och blodiga ynglingsvålnaden kan ej på nära håll betraktas, utan att gripa hjertat med sällsam dragning.» Och detta yttrande är karakteristiskt för Hr. Atterboms hela kritiska skriftställereri. En välvillig uppmärksamhet på möjlig förtjenst kostar honom så litet; han skulle känna sitt samvete såradt af att icke skänka de »bleka» allt, hvad en dödlig ännu kan skänka dem.

Man må derföre icke tro, att framställning och stil faller i känslösvall och onödig sentimentalitet. Tvärtom har Hr. A. i denna skrift mer än någonsin frigjort sig från, hvad i detta hänseende plagat läggas den romantiska skolan till last. Stil och språk hafva särskildt i detta arbete skördat det allmännaste loford. Också är en godmodig, i de rundaste ord uttalad humor hos Förf. icke sällsynt.

Vi skulle gerna, om utrymmet det medgifvit, velat sluta denna korta anmälan med något profstycke, icke för läsarens nytta, utan för hans nöje; ty ett arbete som detta kan icke genom ett kort utdrag rekommenderas. Dess värde ligger i karakteristikernas, öfver både tidehvarf och personer, helgjutenhet och sanning.

I stället tillråda vi äfven de bladets läsare och läsarinor, om sådane finnas, hvilka icke ega några förstudier, att af detta arbete lära sig älska en allvarligare läsning och känna sättet att rätt njuta af skaldekonstens alster. Ty äfven det skönaste njutes ofullkomligt, så länge det blott af känslan uppfattas. Efter hvarje känslans njutning följer tomhet, mattighet och olust. Men då hon är förenad med en tänkande uppfattning af föremålet, hindrar denna på samma gång hennes öfvermått, som den för själens öga fasthåller bildens grunddrag, sådane förståndet fattat dem, manande fantasin att sjelfverksamt ersätta dess åskådande.

För ingen kan det vara doldt, huru nära den Svenska kulturhistorien sammanhänger med Finlands, eller rättare Finlands är fästad vid Sveriges. Ty Sveriges blott politiska historie har för vårt land haft sin förnämsta betydelse medelbart, genom dess inflytande på kulturens gång. Också är det på andra sidan blott i denna kulturs möjligen afvikande artförändring i Finland, som detta land kan hafva någon för sig egendomlig del af den för båda gemensama historien. Att lära känna utvecklingen af Sveriges litteratur, af dess institutioner och lagar, är derföre att lära känna grunddragen till Finlands historie sedan

kristendomens införande¹. Vi hoppas derföre, att genom vår påminnelse hafva väckt flera landsmän att tillegna sig de båda sednaste, här anmälda skrifter, bekännande, att vi i detta fall mera ogerna, än i något annat, skulle se vårt sträfvande misslyckas.

I Kallavesi 1846 N:o 16 har Ref. sökt fästa den läsande allmänhetens uppmärksamhet på den ifver, hvarmed man i Sverige afhandlat frågan om läroverken. Den gäller förnämligast en reform, hvarigenom den långa skol- och gymnasii-tiden skulle bättre kunna användas af ungdomen, så att hvar och en elev fritt finge anlita sin större förmåga för en hastigare kurs och för ett djupare inträngande i de läroämnena, för hvilka denna förmåga bäst egnar sig. Man har, såsom bekant, med icke ringa kostnad i Stockholm inrättat en skola, vid hvilken man genom såkallad kursläsning sökt vinna detta ändamål. Denna skola är Nya Elementarskolan. Vid denna läroanstalt finnas inga fasta klasser, utan hvarje lärjunge kan, sedan han i något visst läroämne genomgått en bestämd kurs, för detta ämne hänföras till en högre klass, medan han ännu i de öfriga tillhör en eller flera lägre klasser. För att kunna komma till en sådan fri flyttning, måste naturligtvis det vanliga, för en klass gemensamma lexläsandet och examinerandet afskaffas. I stället läsa lärjungarne under skoltimmarne på egen hand, men under lärarens tillsyn och understödda af hans förklaringar; och läraren har härjemte åliggandet att, såsnart någon lärjunge genomgått sin kurs, genom anställt förhör pröfva, huruvida denne kan uppflyttas till högre klass. Att lärarena icke undervisa i många eller alla ämnen inom blott en klass, utan i få ämnen på flera klasser, är väl icke nödvändigt för metoden, men iakttages dock vid Nya Elementarskolan.

Hr. Öfverste J. A. Hazelius, en kunskapsrik och för undervisningen nitälskande man, sjelf anställd vid Marieberg's högre läroverk för militärer, öppnade striden genom en skrift, hvori de gamla läroanstalterna lika strängt kritiserades, som Nya Elementarskolans metod högt lofordades. Flera motskrifter, på anfördt ställe i Kallavesi citerade, sökte taga de förras försvar och visa olämpligheten af kursläsning och fri flyttning. Bland dessa tillvann sig en anonym skrift: »Svenska Elementarläroverken och deras Förbättring,» synnerligt bifall. Mot densamma, med afseende fästadt jemväl på inkast från andra håll, har Hr. Hazelius åter uppträdt i skriften:

»*Om Läroverksfrågorna*, i synnerhet med afseende på skriften: Svenska Elementarläroverken och deras förbättring.» Stockholm 1846. (pris 1 Rdr Bco.)

I denna skrift har man det lättaste tillfälle att inhemta kunskap om både stridsfrågans art och stridens närvarande ståndpunkt. Förf. har sökt uppfatta ämnet under bestämda momenter, under hvilka han upptagit motståndarens skäl till vederläggning, och på samma gång genom bestämda svar på de uppställda frågorna sökt gifva ämnet den

¹ Ett annat arbete, som Ref. befarar i Finland vara mindre känt, än det så högligen förtjenade, är Geijers mest utmärkta verk: »Svenska Folkets Historia.» Redan äro tie år förlutna, sedan sista delen af detta arbete såg dagen; med dess redan från början högt uppskattade värde har under årens pröfning endast vunnit ett högre erkännande. Sverige eger igen annan skrift, som så djupsinnigt och gediget framställer hela nationens utveckling i alla bildningens grenar, och få äro de nationer, som för sig ega att uppvisa ett motstycke till detsamma. Åt Finland har den stora häfdatecknaren deri egnat månet särskildt blad; och det är med en för hvarje Finne ovan känsla, han här finner sitt land och folk intaga, om också en ringa plats i historien.

noggrannaste utredning. Vi nödgas här lemna det speciela af Förf:s bevisning å sido, för att yttra några ord om saken i dess allmänhet.

Att den gamla metoden har stora olägenheter, kan ingen neka. Endast den, som själf varit skollärare, kan rätt inse, huru mycken tid läraren i en skola med fasta, eller slutna, klasser nödgas använda på de till förstånd eller håg trögaste lärjungarnes uppdragande. Derigenom tillbakahållas de qvickare och mera arbetsama lärjungarnes framsteg; deras sinne uttröttas af det ofta för dem jemförelsevis gagnlösa förklarandet. Man må följa den Sokratiske metoden, bäst man vill, i det man undviker egna förklaringar och genom frågor söker leda 10
lärjungen till insigt i läroämnet. Först då finner man rätt, huru en enda lärjunges tröghet kräfver hela timtals användande endast på denna enas redande och undervisande. Knappt kan man nu fordra uppmärksamhet hos de kunnigare lärjungarne för detta benande, som i så hög grad utträkar själfva läraren och qväfver dennes håg.

Om nu den kunnigare och arbetsamare lärjungen undertiden skulle få använda sina krafter för egna studier, så måste väl medgifvas, att han sålunda bättre begagnar sin tid.

Ju flera ämnen, som höra till en skolas lärokurs, desto mera fara värdt är, att all den inhemtade kunskapen blir tom, död lex. Af egen 20
erfarenhet kan Ref. besanna, att i Finland's skolor detta resultat är det närmost och säkrast hotande. Här vilja nu den Gamla Skolans försvarare finna ett botemedel i lärarens ständiga bemödanden, att under förhören leda och utveckla lärjungens tankeanstängning för ämnets rigtiga uppfattning. Detta låter godt säga sig. Men det verkliga förhållandet i våra Skolor föranleder icke till det antagande, att en sådan ledning i dem förefinnes. Tvärtom lärer all erfarenhet, att vanligen lärjungarne ännu på H. Elementarskolans högsta klass, (ja äfven på Gymnasium) ega en så ringa förståndsutveckling, att man icke nog kan förvånas öfver ringheten af densamma. Såsom försvar för den Gamla 30
Skolan är derföre nämnda påstående icke alls bevisande. Låt oss tillse, om det eger mera kraft såsom bekämpande den Nya Skolans metod.

Hufvudsakligaste inkastet mot kursläsningen har varit påståendet, att vid denna lärarens inverkan på lärjungen blir så ringa, och att den sednare sålunda icke hinner den förståndets utveckling, som borde tillfalla honom i den Gamla skolan. Intet synes häröfver kunna afgöras in abstracto. Meningens med skolundervisningen är icke den, att lära lärjungen vandra i ledband, utan att gå på egen hand. Påstås kan det också icke, att först inträdet vid Universitetet vore tidpunkten för ett friare studium. Och i själfva verket är den Gamla Skolans hemläsning 40
detsamma, som den Nyas läsning i skolan. Skilnaden är blott den, att i den förre lexorna för hvarje gång, äro kortare, förhören långa, i den sednare kurserna längre och förhören korta.

Kan väl denna obetydliga olikhet vara af så stor vigt?

Obetydlig är den icke. Tänker man sig ett dagligt, strängt, 4 å 5 ja 6 timmar fortfarande förhör, dertill hvarje timme i ett annat läroämne, så måste medgifvas, att stillasittandet härvid i förening med ansträngd uppmärksamhet och omsorg, att med heder komma dagen till ända, i och för sig utgör ett dagsverke. Ingen erfaren kan betvifla, att icke dessa timmars arbete är mera ansträngande för lärare och lärjunge, än 50
lika många timmars själfstudium eller öfverläsning. Man får äfven antaga, att förberedelsen till dessa förhör kräfver åtminstone lika lång arbetstid, som själfva förhören. Summan af lärjungens arbetstid blir alltså i medeltal tie timmar om dagen. Denna arbetstid, hvarutöfver man icke velat sträcka barnens verksamhet i fabrikerne, synes också

vara det högsta, hvartill ett barn och en 15 årig yngling kan tvingas, utan menliga följder för deras andliga och lekamliga helsa.

I Gamla Skolan nödgas man alltså anlita lärjungens krafter till deras yttersta gräns. Läroämnenas mängd tvingar härtill. Ingen afprutning kan gerna ske på lärokursen. Väl synes Hebreiska språkets läsning vara något för mycket, isynnerhet som den äfven för 99 prester bland 100 stadnar vid en yngre skolpojkes lexa i öfriga språk och sålunda i all tid är och förblir en död kunskap. Men i flera andra ämnen borde skolans kurs, både i Sverige och här i Finland, hellre utsträckas än förkortas.

10 Några ynglingar, som hafva helsa och själsenergi nog, öfvergå nu till universitetet med bevarade krafter, medan flertalet antingen till helsan tagit skada eller, det vanligaste, afgå med dödad håg för all andlig verksamhet. Är det nu väl, att så sker? Nej. Men om det är illa, hvilken utväg bör vidtagas, för att åstadkomma ett lyckligare förhållande? Bör läraren efterskänka fordran på lärjungens noggrannhet och duglig läsning? Dertill vill väl ingen råda. Kan öfverläsningen helt och hållet bortlemnas, eller kan den åtminstone inskränkas och en del af läroämnet inhemtas genom lärarens framställning? Det förra har man försökt, men försöket har gifvit dåliga resultat, och metoden har öfverallt
20 blifvit förkastad. Deremot anse vi för vår del, att öfverläsningen i vissa ämnen kan inskränkas. Den grammatik, som i Skolan till utanläsning begagnas, bör i vår tanke vara så kompendiös som möjligt. Strelings latinska grammatik t. ex. är ännu för voluminös. Läroboken i allmän historie kan likaså reduceras nästan till ett register på namn och årtal. Äfven aritmetik, fysik och naturalhistorie kunna läras med ringa öfverläsning. Ett eller flera nyare språk kunna läras praktiskt, nästan utan grammatik. Det skulle leda oss för långt, att söka utförligt bevisa rättigheten af dessa åsikter. Vi inskränka oss derföre till följande. Eger lärjungen en utförligare grammatik, att begagnas vid öfversättningarna, och undervisas han tillbörligen uti att sköta denna och lexikon, så
30 skall han på metoden vinna, i stället att förlora. Om historiska undervisningen börjar med biografiers uppläsande, till öfning på samma gång i deklamation och i det lästas uppfattning, så skall i det följande lärarens muntliga framställning blifva tillräcklig att sammanbinda de i läroboken gifna data. För den äldre lärjungen, på Gymnasium, kan en utförligare lärobok vara nyttig. I räkning kan icke mycken utanläsning komma i fråga; likaså icke i naturvetenskaperna, för hvilka Skolans kurs är och måste vara ganska inskränkt. Ju mera åskådligt dessa ämnen läras, genom uppvisande af naturföremål, experimenter,
40 af bilder och ritningar, desto mera öfverenstämmer metoden med deras art af erfarenhetsvetenskaper. Om åter ett grammatikaliskt studium af modersmålet och de gamla språken föregått, så är de nyare språkens, Tyskans och Franskans, praktiska inlärande lika väsentligt, som det kan ske, utan att lägga hinder för ett framtida grundligare studium.

Sålunda anse vi, att en del af den långa arbetstiden, utan afräkning i framstegen, kan indragas. Men den afkortning derigenom vinnes är dock jemförelsevis ringa för hvarje dag. I detta hänseende kan ingen säker beräkning anställas. Att döma efter Ref:s erfarenhet, får man icke hoppas att sålunda kunna förkorta arbetstiden hvarje dag med
50 mera än 1/2 till 1 timme, alltefter lärjungens olika förmåga och fallenhet.

För att vinna ett märkbarare resultat har man således att vända sig till det andra momentet i lärjungens dagliga sysselsättning – till förhören. Kan tiden för dessa utan skada förkortas? I vår tanke: ja; d. v. s. förhören kunna utan skada ske efter längre mellantider, för en

längre kurs, men fordra derföre hvarje gång ett större antal timmar, än förhöret af en half dags hemläxa. Ett fem timmars föga afbrutet, dagligt förhör måste trötta uppmärksamheten. Såsom yngling reflekterar man icke mycket deröfver. Vanan gör, att man alltid liknöjdt bär åliggandet. Men då man i universitetsåren undergår en kortare tentamen eller examen, känner man alltförväl, af hvilken trötthet till kropp och själ densamma åtföljes. Vi tro derföre, att en af läraren lemnad upplysning lättare skall fästas i lärjungens minne vid en eller två tillsägelser, som träffa hans sinne uthviladt och öppet för undervisning, än om samma sak ett tiotal gånger upprepas för den af trötthet slöa och likgiltiga.

10

Antager man nu, att förhören kunna till antalet minskas, så kan likväl icke tiden för desamma öfverhufvud blifva kortare i de läroämnen, uti hvilka, enligt hvad vi sökt antyda, öfverläsningen kan och bör förminsкас. Ty ju mera kompendiös och registerartad öfverläsningen är, desto mera måste läraren genom muntlig framställning (erotematisk icke docerande) gifva kunskapen kött och blod. Då återstår således att i öfriga läroämnen, hvilkas öfverläsning fordrar sin bestämda, ingen afkortning underkastade tid, uppoffra någon del af den vanliga förhörstiden för öfverläsning på skolan. Sådane läroämnen äro: öfversättning från och till de gamla språken, skriftliga öfningar i modersmålet, i Finlands skolor både Finska och Svenska språken, samt geometri och geografi.¹ Dessa ämnen upptaga t. ex. på fjerde klassen i våra H. Elementarskolor 18 à 20 timmars förhör hvarje vecka. Antages för dem kursläsning och blott 6 timmars förhör i veckan för hvarje lärjunge, så förkortas härigenom den dagliga arbetstiden med 2 timmar. I hvarje fall måste antagas, att läraren, under förhöret med en flock, kan meddela frågande bland de öfriga nödiga upplysningar. Så kan den angifna Klassen indelas till och med i tre kurser, om så nödigt pröfvas.

20

30

Man skall säga: ett väsentligt företräde vid Nya skolans metod är här ännu icke taget i beräkning. Den fria flyttningen medger, säges det, lärjungens friare utveckling, emedan han kan göra hastigare framsteg i det läroämne, som bäst motsvarar hans förmåga. I Gamla skolan deremot bindes hvarje enskild vid samma kurs och lexor, som en hel klass eller afdelning; den trögare drifves att följa med den mera lättfattande, denne tillbakahålles af den förra. Så vill det synas; men vi tro, att ett närmare skärskådande gör fördelarne af båda metoderna åtminstone jemngoda.

Obegränsad, som vetenskapen, kan icke kursen i något ämne vara vid en skola. Har således lärjungen hunnit till den högsta Afdelningen uti ett läroämne, och här till gränsen för lärokursen i detsamma, så måste han stadna här, tills han äfven i öfriga läroämnen hunnit upp till samma Afdelning eller klass och genomgått dess kurs i alla stycken. Han har då visserligen uti allt haft med sig något så när jemngoda läskamrater, men sin böjelse och fallenhet har han ingalunda fått följa. Är åter i Gamla skolan kursen för hvarje klass och Afdelning, såsom den bör vara, beräknad att genomås på viss tid, så måste densamma alltid vara så tilltagen, att äfven den bästa lärjunge har föremål nog för sina krafters användande och blott kan vinna en grundligare insigt i det genomgångna, än hans mindre begåfvade läskamrater. Har någon

40

50

¹ Den egentliga fysiska geografin, såsom läran om jordens beståndsdelar, klimatlära, vext- och djurgeografi, kan äfven öfverlemnas åt Lärarens muntliga framställning.

alltför litet underbygd uppkommit i läslaget, så är detta lärarens fel, icke klassläsningens. En sådan, likasom de, hvilka af försumlighet blifva efter, måste då dröja qvar öfver en ny termin för lärokursen, och på dem kan icke fästas något afseende, så att läslaget icke för deras skuld får retarderas. Då nu kursen aldrig beräknas för längre tid än ett läsår, så kan sällan någon märkbarare olikhet under denna tid uppstå. Inträffar dock detta, så bör uppflyttning till högre läslag hvarje tid på året kunna ske. Erfarenheten intygar noggsamt, att sådant sällan inträffar, likasom den på andra sidan visar, att hvarje lärjunge alltefter fallenhet och böjelse har grundligare insigter i det ena eller andra läroämnet, än i de öfriga. Friheten i studium efter Nya skolans metod är alltså en illusion; tvånget af läslagets ojämnhet i Gamla skolan finnes enligt vår erfarenhet icke, om blott lärarene vid hvarje uppflyttning göra sin skyldighet, och för utomordentliga fall flyttning får ske före skolårets slut.

Men fördelarne på Gamla skolans sida? Vi tillstå, att dessa icke noggrant kunna ådagaläggas. Dock om man tänker sig en lärjunge, som vid den fria flyttningen t. ex. på ena sidan läsit sin Euklides, men på den andra i Aritmetik icke hunnit öfver quattuor species i enkla tal, så vet man med säkerhet, att han läsit proportionsläran utan att begripa den. Ja antager man också, att han genomgått båda matematikens delar till och med Algebra och läran om koniska sektioner, men icke gjort någon fullständig kurs i grammatiken, så kan man äfven i de flesta fall taga för afgjort, att hans kunskap i matematik är haltande. Vi vilje icke tala om en historisk kurs utan kunskap i geografien m. fl. dylika fall. Detta vetenskapernas ömsesidiga beroende röjes bäst inom elementarkunskapernas sfer. Man talar derföre icke utan skäl om nödvändigheten af en jemn, allsidig fortgång inom densamma. Denna fördel ger klassläsningen. Man invänder, att den fria flyttningen inom Nya skolan icke kan vara så obegränsad, som vi i nyssanförda exempel antagit, att den i denna utsträckning förbjuder sig sjelf, emedan ingen flyttning sker, utan ådagalagd »grundlig» insigt i den ifrågavarande kursen. Men då blir frågan såväl i Gamla som Nya skolan densamma: den nemligen, att så afpassa samtida läroämnen och lärokurser, att den ena kunskapen tillräckligt understödjer den andra; och flyttningen i båda skolorna är då lika fri, lika ofri, emedan den är bunden af sakens natur.

Vi återgå derföre till vårt yrkande, att Nya skolans metod har sitt egentliga företräde uti minskad tid för förhören och mindre hemläsning; hvarigenom vi anse lärjungens håg löpa mindre fara att dödas genom lexläsning och ansträngning öfver krafterna, såsom beklagligen nu i Gamla skolan sker. För detta ändamål åter är, såsom vi sökt visa, denna metod, d. v. s. kursläsning i vissa läroämnen, lika tillämplig för Gamla skolan som för den Nya.

Ännu bör tilläggas, att kursläsning likväl icke kan komma i fråga för den första undervisningen, d. v. s. på H. Elementarskolans lägsta klasser. Ty här är lärarens ofabrutna ledning nära allt, öfverläsningen nästan intet. Hvar likväl kursläsning med fördel kan börja? detta vilje vi icke för denna gång söka att besvara. Såvidt oss kunnigt är, användes den lika litet som den fria flyttningen på nyssnämnda undervisningens ståndpunkt i Stockholms Nya Elementarskola.

I öfrigt yrkar Hr. Hazelius äfven, såsom nämndes, på företrädet af ämnesläsning, och på nödvändigheten af Skolans enhet genom en egen Skolstyrelse samt Gymnasiets, trivialskolans och pedagogiers förenande till ett enda läroverk, under samma föreståndare, vid hvilket både en

s. k. lärd och olärd bildning borde meddelas. Ingen af dessa anordningar är beroende af Nya skolans metod, då lärarene äfven vid klasssystemets bibehållande kunna föredraga ett eller par bestämda ämnen, såsom vid åtskilliga skolor och alla gymnasier i vårt land sker.

Men i Förf:s framställning får denna fråga en ny vikt, då den sammanställs med yrkandet på gymnasiers och skolors förening till en läroanstalt. Det visar sig nemligen, att, medan i Nya Elementarskolan tillsammans 7 lärare undervisa, hela skolkursen igenom hvar och en uti samma ämnen, har den lärjunge, som genomgår den vanliga skol- och gymnasii-kursen i Sverige, 5 särskilda lärare i hvarje ämne och tillsammans 14 lärare. I Finland skulle en dylik jemförelse gifva: tillsammans 10 lärare, samma lärare i hvarje ämne för hela kursen, i stället för nuvarande 15 till 17 lärare, med 5 olika lärare i de flesta ämnen. Förmonen att för samma ämnen ega samma lärare hela skolkursen igenom behöfver blott antydast, för att erkännas. Men den ekonomiska sidan af saken har föga blifvit tagen i betraktande. Det visar sig dock tydligen, att samma lärarepersonal, som nu i Finland vårdar 5 gymnasier och 11 H. Elementarskolor, genom förändrad anordning vore mer än tillräcklig för 11 förenade läroanstalter; d. v. s. att gymnasiernas antal i landet utan ökad kostnad kunde vara lika med skolornas.

Hvad vore väl härigenom vunnet? frågar man. Förf. svarar: »Skolans enhet – ett sammanhängande skolverk – är otvifvelaktigt den viktigaste af de skolans förbättringar, som böra komma i fråga. Derigenom erhålles samma skolstyrelse, samma lärare, samma lärosatt, samma skoldisciplin, gemensam skolgång, lärjungarnes längre qvadröjande under föräldravården, upskof med bestämmande af samhällsbana, möjligheten att bekosta ett tillräckligt antal skolor.»

Dock vi hafva vidlyftigt nog uppehållit oss mera med våra egna bedömanden än med Hr. Hii skrift. Ref. hoppas, att likväl icke detta skall förringa läsarens intresse för saken och för den anmälda skriften, hvilken i alla punkter utreder tvistefrågan. Huru viktigt det är, att ungdomens föräldrar och målsmän söka vinna någon kunskap i dessa ämnen, torde för hvar och en vara klart. På deras samstämmade opinion beror de bestående läroverkens anseende, och den skall i hvarje fall förmå föranleda en nyttig reform. Den reform, vi här förordat, kan hufvudsakligen verkställas utan förändring i den stadgade Skolordningen. Den eger icke mer eller mindre vikt än ungdomens andliga och lekamliga helsa.

För denna gång omnämna vi bland denna klass af skrifter ytterligare:

Gömdt är icke glömdt. Historiska bidrag samlade af C. F. Ridderstad. H. 1, 2 och 3. Linköping 1846. (pris tills. 1 Rdr 20 sk. Bco).

Märkvärdigheter rörande Sveriges förhållanden 1788–1794 af J. C. Barfod. St:holm 1846 (pris 1 Rdr 32 sk. Bco).

Båda dessa skrifter tillhöra mera memoirlitteraturen, än den egentliga historieforskningen. I den förra innehålles dock mycket af historiskt värde. Den sednare bär i sin helhet pregeln af sanningskärlek.

Hr. Ridderstad är sedan ett tiotal år tillbaka fördelaktigt känd bland Sveriges yngre lyriska poëter. Sednare har han såsom utgifvare af Östgötha Korrespondenten gjort detta blad till ett af de mest aktade landsortsblad i Sverige. Det »Gömnda», han nu framdrager ur glömskan, består af ett antal hittills icke utgifna handskrifter, rörande Svenska nyare historien. Hvad i dessa tre häften innehålles, angår med tvenne undantag tiden från 1788 till 1814, d. v. s. åttatvåttio års krig,

Gustaf III:s sista regeringsår, Carl XIII:s regentskap samt strödda drag från dennes och Gustaf IV Adolfs regering. Ref. har blott varit i tillfälle att se skriften anmäld i Frey; men så väl de särskilda handskrifternas titlar och ursprung som Anmälares vitsord lofva i den en högst nöjsam läsning.

Såsom af titeln synes, omfatta Hr. Barfod's »Märkvärdigheter» en del af samma tidskifte. Denna skrift har det egna märkvärdiga för Finland, att dess Författare sin sista tid lefde i Finland, der han 1818 eller 1819 dog »på Mäntzälä gård hos landshöfding Möllersvärd.» En
 10 bland hans förnämsta sagesmän var också nu aflidne statsrådet. Ehrenström, som under kriget 1788–89 var handsekreterare hos Gustaf III. Å sin sida inberättade äfven Barfod vid den tiden till Hr. E. nyheter från Sverige, och Kungen skall stundom hafva tillfrågat Hr. E. »om han ej åter haft några nyheter från *sin* polismästare i Stockholm.» Förf. synes sålunda någon tid hafva haft en spions ärbara yrke; hvilket ingalunda betager hans, troligen icke för offentligheten bestämda anteckningar deras trovärdighet. De äro nu utgifna efter tvenne manuskript, förvarade på Kongl. biblioteket i Stockholm – men
 20 äfven ur dessa är den egentliga berättelsen om »krigshändelserna» försvunnen. Nu förekomma dessa blott i spridda drag, men vid dem äro fästade en mängd högst intressanta anekdoter. De i Anjala förbundet uppträdande personerna och deras öden lärer man här känna. Äfven dessutom torde det gifvas få af den tidens handlande personer, som icke här äro omtalade och i korthet skildrade. Af grundsats synes Barfod varit »god konungsk.» så att hans uppdrag icke stod i strid med hans politiska tänkesätt. Det oakadt framställer han med stor oväld äfven motpartiets utmärktare personligheter.

Om afl. statsrådet Ehrenström berättar B.: att han var son till kommandanten på Vaxholmen Nils Albrekt Ehrenström; att han först
 30 tjenat som konduktör vid fortifikationen men sedan ingått i kabinettet; att han år 1786 följt med Georg Magnus Sprengtporten till Ryssland och 1787 ända till Kiew medföljt på Kejsarinnan Katarinas resa till Cherson. Här uppgifver Barfod, att statsrådet E. Allmänt ansetts såsom den, hvilken underrättat Konungen om Sprengtportens bekanta planer, att göra Finland sjelfständigt under Rysslands beskydd; och att han således medelbarligen gifvit anledning till krigets utbrott. Från denna tid torde det förtroende hafva daterat sig, som Gustaf III sednare visade statsrådet E. Det är allmänt bekant, huru denne efter
 40 konungens död invecklades i grefve G. M. Armfelts försök till förmon för den då omyndige Gustaf IV Adolf, huru han af Regenten benådades till fästningsstraff och från detta blef befriad genast efter Gustaf Adolfs anträde till regeringen. Allt detta visar en ganska rörlig lefnadstafla, och man kan säkert vänta många intressanta upplysningar ur de papper, hvilka enligt tidningarnes berättelse Hr. E. testamenterat till Upsala universitet, att öppnas år 1780. Skada blott, att nyfikenheten blifvit ställd på ett prof så långt, att de flesta nu lefvande icke förmå uthärda det, utan före den tiden kunna söka upplysningar hos Förf. sjelf.

50 I den bekanta striden mellan Geijer och Fryxell har den sednare utgifvit:

Om Aristokrat fördömandet i Svenska Historien. Tredje Häftet. Upsala 1846. (Pris 1 Rdr Bco).

Det synes, som skulle allmänhetens intresse vid denna strid längesedan kallnat. I sjelfva verket är detta föga förunderligt. Hr. Fryxell

har uppvisat några enskilda misstag hos Geijer, men sjelf begått än flera. Att aristokratin i Sverige, såsom i hvarje land, tagit för sig så mycken makt, den kunnat, och att den här, såsom allestädes, småningom urartat, detta kan föga bestridas. Å andra sidan erkännes lika allmänt, att Sveriges anseende utåt under 17de seklet uppehölls af aristokratin i dess då inträffade bästa dagar. En strid om enskilda företeelser i denna allmänna utvecklingsgång har icke betydelse nog, för att länge fästa nationens uppmärksamhet. Hr. F. har dessutom under stridens förlopp alltför mycket ställt sin författarepersonlighet i jämförelse med Geijers förtjenst, hvilken han i strid mot allmänna opinionen sökt förringa. Den allmänna saken vid Geijers död har än mera isolerat Hr. F. och vänt opinionen emot honom.

10

Också synes, att döma af en recension i Frey undertecknad B-ik (Bergfalk), detta tredje häfte innehålla föga nytt från Hr. F:s sida. Dess föremål är besvarandet af Hr. Bergfalk's recension öfver de föregående häftena och bedömande af Lagerbring's sätt att framställa Svenska aristokratin, uti dennes Svenska historie. Hvad Hr. F. i förra afseendet anförer, hade han till stor del förut låtit trycka i Sv. Minerva. Hr. Bergfalk besvarade dessa artiklar i Aftonbladet, och Hr. F. ger nu ett återsvar äfven härtill, jemte utdrag af sin motståndares anmärkningar. För den, som tagit del af den föregående skriftvexlingen, kan det för fullständighetens skuld vara väl att känna, hvad Hr. F. ytterligare har att anföra. En lucka uppstår likväl genom saken af Hr. Bergfalk's, blott i Frey aftryckta recensioner. Läsaren bör också derföre taga sig till vara vid Hr. F:s polemik, som, enligt hvad Hr. B. visat, icke alltid är fri från förvrindningar af både Geijers och Rec.s anföranden.

20

Till denna klass af skrifter kunna äfven räknas:

Minnestäl öfver Esaias Tegnér af C. A. Hagberg. Lund. 1847 (pris 12 sk.)

30

Minnestäl öfver Erik Gustaf Geijer af A. Cronholm. Lund 1847.

Minnestäl öfver E. G. Geijer af W. Tham, Stockholm 1847. (pris 24 sk. Bco).

De båda förstnämnda talen äro hållna vid universitetet i Lund, der Hr. Hagberg är professor, Hr. Cronholm adjunkt. Alla hafva de genom sitt föremål sitt största intresse, ehuru äfven vältalighetens konst kan gifva dem ett värde. För hela den Svenska bildningens nyare gestaltning äro Tegnér och Geijer lika utmärkta. Hr. Hagberg framhåller också serdeles, att Tegnér mera, än någon Svensk skald, gifvit Svenska nationalandan lyftning, samt att hans värde öfver sinnena förnämligast låg i hans liberalism. Hr. H. söker också visa, att Tegnér aldrig afföll från sina ungdomsidealer, utan städse förblef lika frisinnad. Uti denna bevisning torde dock ingen fullkomligen lyckas, då känt är, huru tvärt den stora Skalden vid slutet af sin lefnad uppträdde mot nästan alla reformer.

40

Hr. Cronholms Minnestäl är utförligare än Hr. Thams, ehuru enligt Frey dennes kortare framställning i sann och karakteristisk uppfattning af den af lidne kan ställas vid sidan af den förres. Båda talarene öfverensstämma deri, att anse Geijers bekanta »affall» från den historiska skolans till liberalismens läror för ett sjelfgifvet uttryck af samtidens icke mindre än Geijers egen bildningsgång. Hr. Cronholm säger härom:

50

»En reaktion mot den nyaste historiska utvecklingen gaf sig tillkänna i återgången till det förflutna. Der är ebb och flod i tidens

ström, och protesten mot det föråldrade i statsorganismen hade väckt stormar och krig, hvilka ljungeldslikt genombäfvade Europa under loppet af två hela decennier. Det ena folket reste sig mot det andra, och Fransyska revolutionens samhällsåsigter, länge kämpande för ett världsvälde, hade likvisst endast i skenbar afmatning ögonblickligt vikit från valplatsen, på hvilka deras örnar, under skygd af snillets och tidsentusiasmens makt, i årtionden gått segrande fram. När vapnen hvilade, flyttades striden in på ideernas och kulturens område, och ett i Europa uppvaknande historiskt studium (vi påminna om Frankrike under restaurationen, om Tyskland, Danmark och vårt eget fädernesland) röjde bemödandet att försvara ett nationelt element mot ett kosmopolitiskt, att upprätthålla det ännu lefvande i egendomliga statsformer, och att beifra det intrång, som familjelifvet och det borgerliga samhället erfarit af en fientlig tidsrigtning. Det reaktionära sträfvandet var ett nödvändigt, om än försvinnande moment i Europeisk utveckling och framkallade en historisk skola och dess doktrin. Ingen man, om än så stor och snillrik, står utom det närvarandes inflytelser, och Geijer tillhörde länge en historisk doktrin, från hvilken han sedan afföll, på grund af historiska studier.»

Talaren fortfar längre fram:

»För tidsinflytelsens obegränsade makt står den snillrikaste natur ej otillgänglig. Vi skulle tro, att ju mera en väldig personlighet är egnad att uppträda såsom tidehvarfvets representant, desto mera är han öppen för intryck, som han fritt och egendomligt bearbetar. Och med den andens rörlighet, som i sina rikaste skiftningar uppenbaras hos stora snillen, är framskridandet icke blott lätt förklarligt, utan till och med en oundviklig nödvändighet. Och detta utesluter hvarje annan konsekvens mellan äldre och yngre bildningsstadier än den, som ligger i nödvändigheten och öfvergångarna af denna utveckling. Vi talade om olika tidehvarfs inverkan och i sammanhang dermed om den reaktion, som i hela Europa med ett nyväckt historiskt studium hade yttrat sig mot Fransyska revolutionens teorier. Denna återgång i tiden innebär klaven till Geijers äldre politiska karakter. Häfdatecknarens geniala blick för det väsendtliga i Svenska folkets historie aflägsnade från hans historiska konstverk det intryck, som motiverade återgången till det förflutna. Och den konservativa karakter, som i Geijers smärre skrifter och under hans offentliga verksamhet med hela öfvertygelsens värma bekämpade nya tidstendenser, erfor omsider, under nötningen mot dem, verkningen af ett tänkesätt, som oupphörligen gjorde eröfringar. På tvenne vägar förmedlades en ny ideekrets. Svenska historiens studium hade lärt Geijer, att en ståndrepresentation, som länge vacklat mellan provincialständer, utskottsformen och allmänna riksständer, icke i sitt historiska uppträdande egde intyget för någon strängt ålderdomlig och fastare gestaltning. Partitidens felsteg hade visat vådan af de olika intressenas brytning med hvarandra» o. s. v.

Så leddes, menar talaren, Geijer af sitt historiska studium till öfvertygelse om den moderna representationsformens företräde, och, såsom nämndes, af konflikten i sitt praktiska lif med den nya tidens sträfvanden att erkänna dessas berättigande öfverhufvud.

Äfven Hr. Tham har i samma anda förklarat »affallet», anseende, att premiserna till detsamma redan förefunnos i »Svenska Folkets Historia».

Men vi glömma, att kanske mången af bladets läsare icke känner till detta »affall», som ännu efter ett decennium i sådan grad sysselsätter den Svenska allmänheten. För dem är det då obekant, att den så klartseende, för allt sannt och skönt så varma Geijer en lång tid af sin lefnad var de politiska och sociala reformernas afgjorda motståndare. Det var vid den tiden, han såsom riksdagsman t. o. m. talade mot tryckfriheten och härföre tillrättavisades, han en bland Sveriges yppersta i lärdom och snille, af en Svensk bonde, som enkelt åberopade sitt; »och Herren sade: varde ljus!» – Då stod Han vid Atterbom's, Palmblad's, Hvasser's sida, och Upsala universitet trodde sig ännu starkt nog, att fasthålla, hvad man kallade den historiska utvecklingen, d. v. s. att endast lappa på de gifna institutionerna, utan att utbyta dem mot nya. Men plötsligt annonserade Geijer sitt »Litteraturblad», hvaraf ett litet häfte utkom hvarje månad. Här uppträdde han mot Atterbom, mot den historiska skolan, af hvilken han som historieskrifvare redan förut varit oberoende, för reformer, tryckfrihet, näringsfrihet o. s. v. Man måste dock medge, att hans åsikter i detta blad, likasom i sednare skrifter, till en del förblefvo dunkla. Blott en sak stod fast, att han öfvergifvit sin fordna ställning. Och han bevisade det ytterligare, genom att såsom riksdagsman tala för och votera med oppositionen. 10

Vid något föregående tillfälle hafva vi med anledning af detta »affall» yttrat vår öfvertygelse, att det i någon grad bröt den utmärkta mannens kraft. Det är också knappt möjligt, att vid en ålder af några och fyratie år, såsom Geijers dåvarande, ännu med oförminskade krafter börja vandra en ny lefnadsbana. Men om också Geijers produktivitet från denna tidpunkt icke mera var densamma, verkade dock exemplet af hans öfvergång och den allmänna öfvertygelsen om hans öfverensstämmelse med de nya tidstendenserna utomordentligt för dessas framgång. 30

Man beundrar fortfarande en Chateaubriand's och Berryer's snille, medan man icke kan tadla deras fasthet, att ännu vidhålla förkastade läror och en oåterkalleligt förlorad sak. Men man måste dock beklaga, att denna fasthet afskurit deras lifs verksamhet, på samma gång man inser, att den beror af en sjelfgjord och tvungen eller eljest oförklarlig förblindelse. Tvärtom kan man beklaga, att för Geijer någonsin ett affall blef nödigt, och att kanske det afbröt hans litterära bana; men man måste då jemte hans snille äfven hos honom beundra den andens frihet, som insåg sanningen, och det mod, som bekände den, bortkastande för denna bekännelse ett helt lifs verksamhet. Han sjelf kunde icke ega öfvertygelsen, att denna bekännelse ensam skulle verka lika mycket som en hel lefnad. 40

Det är med ett eget intresse, man dröjer vid dessa en upphöjd själs öden och strider. Hvad en Geijer kände, då han för sin öfvertygelse först bröt de fordna banden, tillhör det högsta i människans inre erfarenhet.

Äfven det minnestal, Geijer höll öfver Tegnér, och af hvilket i detta blad (N:o 4) läses ett utdrag, finnes nu utgifvet i

Minnesfest öfver Esaias Tegnér, firad af Litteratursällskapet i Stockholm d. 15 December 1846. St:holm 1847. (pris 24 sk. Bco). 50

Geijer talade ännu en gång till den hädangångne vännens minne vid Svenska Akademiens högtidsdag d. 20 December samma år. Om detta tal, som Ref. icke varit i tillfälle att läsa, yttras uti en anmälan i Frey: »knappt hafva på en gång mer gedigna, djupsinniga, enkla och sköna ord derom (om förlusten af Tegnér) blifvit uttalade.» I förteckningarne

öfver utkomna böcker har Ref. förgäfvat eftersökt detta tal, som kanske icke torde varit aftryckt annorstädes än i de offentliga bladen.
J. V. S.

⟨n:o 14⟩

SKÖN LITTERATUR.

Under året har Svenska litteraturen blifvit riktad med tre större poetiska arbeten: en öfversättning, tvenne originaler. Öfversättningen är:

Shakspeares Dramatiska Arbeten, öfversatta af Carl August Hagberg. B. I. En Midsommarnattsdröm; Coriolanus; Hamlet. Lund 1847. (Subskr. pris 1 Rdr 16 sk. B:co).

I Sverige har man med allmänt erkännande mottagit detta arbete. Hr. Hagberg eger en på trägna studier grundad så väl teoretiskt som praktiskt estetisk bildning. Han har från yngre år gjort sig känd för poetisk talang. Han behandlar Svenska språket med stor kännedom och lätthet. Allt synes således qualificera honom till en skicklig och smakfull öfversättare af fremmande språks skönlitterära alster. Det allmänna lofordet bekräftar detta, och vi antaga således, att öfversättningen är högst lyckad.

Ett mästerverks öfverflyttande till ett språk gäller med rätta för detta språks stora vinning. Det utbildar språkets förmåga, då det upparbetas till ett motsvarande uttryck för snillets ingifvelser och tillika för en fremmande nationalitets sätt att känna och tänka. Det blir sålunda rikare, böjligare för inhemska produktioner. Men derigenom höjes äfven den nationela bildningen omedelbart, att nya tankar, nya ord, nya erfarenheter af det sköna öka nationens vetande och utbilda dess smak.

Det är dock erkänt, att hvarje poetisk produkt är så införlifvad med det språk, hvori den blifvit diktad, att den genom en öfversättning måste förlora af sin ursprungliga skönhet. Lyckad fullkomligt vore blott den öfversättning, som med noggrann trohet i tanke och uttryck kunde förena formens frihet och skönhet. Mången anser den förra, troheten, för väsendtligast. För vår del värdera vi mera en öfversättning, hvilken verkar som poësi, äfven om den icke öfverallt låter oss igenkänna originalet, än en sådan, som i det minsta följer originalets spår, men vid hvilken öfversättaren dock måste tillägga: »originalet eger utom allt, det I här finnen, äfven skön, poetisk form.»

Valet mellan dessa metoder hänförelse sig väsendtligen till frågan: vinner nationalbildningen mera af kunskapen om andra nationers poetiska litteratur, än af sköna, verkliga poëmer i eget språk? Endast den lärde pedanten, tro vi, kan bejaka denna så uppställda fråga. Men man invänder, att ingen öfversättning kan blifva ett verkligt skönt skaldestycke. Dertill saknar den det omedelbara frambringandets inspiration och originalitet. Må det då blott medgifvas, att hvarje poetisk öfversättning bör i främsta rummet sträfva att blifva en skön produkt, ett konstens alster, icke blott den lärda flitens och smakens. I den mon sålunda något konstskönt vinnes, blir det allt mer likgiltigt, om lejonparten deri tillhör öfversättaren eller originalförfattaren. Ty det kommer, såsom sagdt, icke derpå an att genom öfversättningar lära känna Shakspeare, Schiller, Calderon, utan att rikta nationallitteraturen och höja den nationela bildningen. En skald lärer man sig dock verkligen känna blott i hans egna verk, hans eget språk.

Skulle vi fälla ett eget omdöme om Hr. Hagberg's öfversättning,

skulle vi säga, att den är ett verk af den mest ansträngda flit och en fint utbildad smak. Den är nästan oåtkomlig för anmärkningar, i anseende både till trohet och formens afrundning; men den verkar sällan med konstproduktens omedelbart anslående makt.

Men finnes den hos Shakspeare sjelf, denna på nutidens sinne omedelbart verkande poësi? Vi tro det icke.

Hvem har icke läsit kritiska utläggningar öfver Shakspeares produktioner både i deras helhet och med hänsyn till särskilda stycken. Till och med vårt lands litteratur, så fattig på kritiker och estetisk besinning, har i 2 häftet af Joukkahainen att uppvisa en speciel kritik öfver Shakspeare's Hamlet. Men hvad som räcker till för alla, må det tillåtas äfven oss att med några ord bedöma, under det vi glömma hvad våra många utmärkta och icke utmärkta föregångare öfver ämnet yttrat.

Det hörde en tid till saken att orda om en allmän verldslitteratur. Fransmännen först, Tyskarne sedan smickrade sin nationalfåfånga med att skänka verlden åtminstone grundläggningen till densamma. Men sedan Voltaire, Corneille, Racine, Molière upphört att gälla som uteslutande mönster för Fransmännen sjelfva, sedan Tyskarne på så kort tid hunnit från Schiller till och med från Goethe-tillbedjandet, har tanken på verldslitteraturen fallit, och knappt betvivlar någon numera, att all litteratur, till och med den strängt vetenskapliga¹, mer eller mindre är nationallitteratur, och att äfven inom den sistnämnda hvarje utmärktare tidskifte i nationens historia frambringa en egen litteratur, i full kraft gällande blott för denna nation och för denna generation af densamma.

Huru skulle man då vänta, att Shakspeare för vår tid vore, hvad endast vår tids egen poësi är, att han t. ex. i Svensk drägt för Svenska nationen skulle vara detsamma som Tegnér eller Franzén? Derom kan icke blifva fråga. Vi lemna också här denna speciela tillämpning för Sverige. Men må det tillåtas oss försöka att i få ord antyda, hvad Shakspeare för samtiden öfverhufvud är och icke är.

England hade näst före den tid, på hvilken Shakspeare lefde, genom de våldsammaste politiska stormar arbetat sig fram till ett fast samhällstillstånd, ehuru icke ännu till en fastare samhällsförfattning. De inbördes krigen mellan husen York och Lankaster (1400–1485), de våldsamma religionsförändringarne från Henrik VIII till Elisabeth (1509–1559) hade framställt en våldets och det blinda godtyckets period. Adelns fall under de förra, katolska kyrkans och presterskapets under de sednare hade återväckt folkfriheten till besinning, men icke ännu till verksamhet. I förening med de gamla troslärornas förkastande och den antika vetenskapens stigande välde, hade så uppstått en skepsis, som i fråga ställde alla grundvalar. Detta tidens skick afspeglas enligt vår uppfattning öfverallt i Shakspeares dramer. Händelserna fortgå i dem, isynnerhet i de historiska, med ett blindt ödes våldsamt, och individen, som dukar under, räddar blott sitt medvetande, icke det fasta medvetandet om något i vaxlingen bestående gudomligt och oändligt, utan blott det skeptiska medvetande, som betvivlar den tillfälliga maktens, herrskande lärans rätt, oftast med djup humor upplöser den i dess egna motsägelser. På ena sidan är handlingens godtycklighet, på den andra vetandets subjektivitet drifven till dess spets. Derföre i det förra blott starka, regellösa passioner, i det sednare

¹ Redan språket gör densamma dertill. Men erfarenheten visar, att det äfven beror af nationallynnet, hvilken vetenskap af hvarje nation bäst odlas.

humorn, det blott för stunden försonande löjet öfver menskliga storhetens ringhet.

Om detta är karakteristiskt för Shakspeare's dikter; hvad saknas då i dem för vår tids uppfattning? Jag finner icke något lämpligare uttryck för denna brist, än bristande »sentiment» hos de uppträdande personerna. Det är genom s. k. Romantiska skolor alla nutidens bildade nationers litteratur fått dess moderna pregel. Den har uppstått genom ett tillbakagående till nationernas forntid, till medeltidens lif och ytterst till folksångens dagar. I dessa uttalar sig, hvad vi benämnt sentiment, icke blott såsom naiv känsla utan äfven såsom naiv tro. I medeltiden föresväfvade denna rena känsla för äran, för qvinnan och för den svaga öfverhufvud, åtminstone såsom ett ideal, både sångaren och riddaren, båda dessa vanligen i en person, och den religiösa undertron likasom tron på mannaord voro äfven då gällande bekännelser. Må man besinna sig på Shakspeares dikter, om i dem något af dessa momenter framträder.

Gälla de då för samtiden? Visserligen, ehuru i annan form; hvarföre äfven den Medeltids-romantiserande dikten återvändt till samtidens fasta förhållanden, sedan den någon tid sväfvat omkring med sentimentalitet i stället för känsla, aningar i st. f. tro. Samtiden hyllar sentimenten i sin egen form nemligen såsom känsla för människovärde, allmän humanitet, känsla för familjens helgd, öfvertygelse om en Försyn i världshistorien, insigt i det rättas tillvaro och verklighet i samhällsordningen. Man erkänner nu, att den nationela bildningen bör vara allmänt mensklig, att patriotismen tillika bör ådagalägga kärlek till menskligheten. Eller kort: man vet, att nationerna äro världshistoriens tjenare.

Denna känsla för mensklighetens högsta intressen, denna öfvertygelse om deras sanning och rättmätighet utgör såsom karaktersdrag det moderna sentimentet. En menniska, som saknar detta, kan icke hos samtiden vinna sympatier.

Det fanns en period, vid öfvergången till den moderna verldsåskådningen, då den upplösande skepsis, som ännu icke fortgått till nya öfvertygelser, ställde i synnerhet Fransmän och Tyskar på en ståndpunkt, liknande Engelmännens vid början af 17:de seklet. Ehuru under mindre våldsamma slitningar hade äfven dessa folk varit viljelösa hopar uti de herrskandes händer. Napoleon och Kongresserna, som skiftade folk och land efter diplomaternas goda behag, utgjorde de sista uppenbarelsena af detta blinda öde. Vid den tiden framkom äfven Shakspeare ur sin glömska: såsom folken alltid, när behof göres, ur det förflutnas grus framdraga grundstenarne till sina nybyggnader. Ännu är byggnaden icke färdig och mycket återstår af nämnda skeptiska verldsåsigt. Men i samtidens litteratur är den redan antiqverad, och äfven det allmänna tänkesättet dels eger åter ett positivt innehåll, dels sträfvar medvetet att vinna det.

En Shakspeare-öfversättning, kunde man säga, uppträder nu redan något för sent. Men Sverige och än mer Finland hafva också blott på afstånd följt Europas allmänna utveckling. Med samma entusiasm, som Schleglarnes och Tieck's Tyska öfversättningar, kan den dock icke hoppas att blifva mottagen. Erfarenheten, att Shakspeare icke kan blifva populär, är redan gjord. Hans dramer hafva uppträdt och försvunnit från Frankrikes och Tysklands teatrar. Man ser dem ännu någon gång men utan stort tillopp af åskådare¹. Öfversättningarne

¹ Ref. såg denna sommar i Berlin »Köpmannen i Venedig» gifvas för mindre än

hafva icke heller påkallat många upplagor.

Äfven den i dessa frågor oerfarnaste finner, att han hos Shakspeare kan hvarken fullt älska eller afsky, öfverhufvud icke känna starkare sympatier eller antipatier i förhållande till den Shakspear'ska diktens personligheter. Orsaken är? – den redan anförda: att de sakna modern sentiment.

Men hans personligheter äro rent menckliga, med kött och blod, med menckliga svagheter och passioner, och likväl oftast idealiserade, poëtiska! Detta förgäter ingen bland Shakspeares beröm. Och hvem ville väl förneka det. Men äfven det antika dramat eger dessa företräden, utan att dock anslå vår tid. Genom att »studera» detta, kan man lära känna dess skönheter. Likaså förhåller det sig med Shakspeare. Man kan äfven af anordningen hos honom finna, att hans produktioner bero af antiken såsom deras mönster. Men för att uppfatta deras skönhet, behöfver man så mycket mindre studium, som Shakspeare till tiden står oss närmare, än Sophokles, som det kristna samhället står oss närmare än det forngrekiska. Ville man med hänseende till den moderna litteraturens utveckling tilldela Shakspeare en bestämd läroreplats för denna periods skalder, så måste man säga, att hans exempel återfört dess poësi från Romantikens nebulism till den bestående verkligheten. Ty den skald, som skulle förmå att så uppfatta vår tid, som Shakspeare gripit sin samtid, i dess verkligaste vetande och görande, han skulle vara nutidens största dramatiker. Vi tala icke om denna verklighets idealiserande; ty allt tillvarandes, skeendes sanna verklighet är just dess kärna, dess allmänna natur, dess inneboende väsende. Att framvisa detta inre i det yttre, i händelserna, är att idealisera dessa, att borttaga deras tillfällighet och gifva dem en högre, andlig betydelse. 10 20

Hvad kan då den oproduktiva läsaren hos Shakspeare lära och njuta? Bör han här blott söka kunskap om den tids verldsåskådning, hvilken skalden tillhörde. Dertill behöfves icke dramat och skaldens förmåga, ehuru de äfven deri äro lärorika, och äfven med afseende fästadt derpå måste stunderas, för att förstås. Men ingen tidsanda jagar ur menniskan hennes väsende; såsom hvarje tidsandas barn finnes i henne för den begåfvade siaren – sann mencklighet. Och det är i framställningen här af Shakspeare är alla dramatiska skalders mästare. Planen i hans dramer är sällan konstfull. Utvecklingen spänner intresset ofta mindre, än i våra medelmåttigaste romaner. Tillfälligheter länka icke sällan händelsernas gång. Men karaktererna äro kraftiga, helgjutna, ett aldrig uttömdt ämne för studium och poëtisk njutning. Man kunde säga, att personer och karakterer icke finnas der, för att motivera och utföra handlingen, utan att denna blott tjenar till uttryck för karaktererna. Detta sammanhänger med, hvad vi ofvan sagt om Englands historie på den tiden, och om den ofria, antika form, utvecklingen i hans dramer eger, hvilken ofta låter individen falla under ett oundvikligt öde, icke genom egna passioner och handlingar. Också torde erkännas, att hos Shakspeare finnes ett öfvervägande lyriskt moment. Man lär känna de flesta personligheter än mera af deras ord, än af deras handlingar. Detta är ett fel i dramatiken. Men det ger oöfverträffliga lyriska skönheter, af en rikedom och ett djup i tankar och bilder, som kanske ingen lyrisk skald kan framvisa. Hamlet är isynnerhet rik på dessa skönheter, och det är vid dem, mena vi, som Öfversättaren kanske stundom kunnat vinna en friare och skönare 30 40 50

form. Här finnes också Shakspeares berömda humor, icke i händelsernas sammanlänkning.

Men det kan vara nog, för att hafva yttrat en mening, ehuru litet för dess bevisande. Ref. bör hoppas, att i ett och annat hafva upprepat grundligare bedömares åsichter, men anser det onödigt att här anställa någon utredning deraf. Hvad möjligen tillhör Ref. ensam, kan åter lätt bestridas. Ja man strider ännu, om den moderna konsten bör väcka den sedliga medkänslan eller blott, såsom forntidens plastik, framställa en fulländad formskönhet till kall och reflekterad beundran.

10 Till prof på öfversättningen aftrycka vi här Hamlets berömda monolog:

»Att vara eller icke vara, det är frågan:
 Monn' ädlare att lida och fördraga
 Ett bittert ödes stygn och pilar eller
 Att ta till vapen mot ett haf af qual
 Och göra slut på dem med ens. – Att dö –
 Att sofva – intet vidare – och veta
 Att uti sömnen domna hjerteqvalen
 20 Och alla dessa tusental af marter,
 Som äro köttets arfvedel – det vore
 En nåd att stilla bedja om. – Att dö,
 Att sofva; sofva! Kanske också drömma?
 Se deri ligger knuten! – Ty i döden –
 Hvad drömmar i *den* sömnen månde komma,
 När stoftets tunga skrud vi kastat af,
 Det tål att tänka på. Den tanken skapar
 Vårt hela långa lefvernes elände;
 Ty hvem fördroge tidens spe och gissel,
 30 Förtryckets vrånghet, öfvermodets hån,
 Föraktad kärleks qual, senfärdig lag,
 Närgången embetshögfärd och de sparkar,
 Ohågan ger den tåliga förtjensten,
 Om sjelf man kunde gifva sig qvittens
 Med en tum stål? – Hvem gick och släpade
 I svett och möda under lefnadsoket,
 Om fasan ej för något efter döden,
 Det oupptäckta landet, hvarifrån
 Man icke återvänder, skrämde viljan,
 40 Att hellre bära våra vända plågor,
 Än fly till andra, dem vi icke känna.
 Så gör oss samvet till pultroner alla,
 Så går beslutsamhetens friska hy
 I eftertankens kranka blekhet öfver;
 Och företag af merg och eftertryck
 Vid denna tanke slinta ur sin bana
 Och mista namnet *handling*.»

50 *Ansgarius*. Bilder ur Nord-Apostelns lif i fjorton Sånger af C. E. Fahlerantz. Upsala 1846. (Pris 1 Rdr. 24. sk.).

Hr. Fahlerantz, professor i dogmatik vid Upsala universitet, har i sin vetenskap icke uppträdt som författare, om man undantager ett par bittra företal till de öfversättningar af Ullmans afhandlingar mot Straussianismen, hvilka på den bekanta Straussbokens tid utgäfvos. Såsom en snillrik man har Hr. F. dock varit ansedd dels till följd af de

många qvicka infall, som i Sverige cirkulera under hans namn, dels af ett digert poëm »Noachs Ark», med hvilket Hr. F. framträdde för nära två decennier tillbaka. Om vi icke bedrage oss, blef dock blott första delen häraf synlig. Det gällde på sin tid för en nog vågad humoristisk fantasi af en teolog. Dess öde har varit många andra berömda poëmers – att förfalla i glömska, utan att någonsin hafva vunnit en större krets af läsare. Under nyssnämnda strid visade sig Hr. F. som en ytterst nitisk ortodox, i hvilken egenskap han äfven framstod såsom ledare af den konsistoriela förföljelsen mot Almqvist, till beslut hvarå han utgaf en äfven i Kallavesi 1846 anmäld två band tjock uppskattning af Almqvists författarevärde. 10

Men äfven af dessa Sånger blefvo ett par bekanta för nära två tiotal år tillbaka, då den tusenåriga jubelfesten till minne af kristendomens införande i Sverige firades. De fyra första sångerna recenserades af Geijer i Litteraturbladet. Sedan denna tid har Förf. genom de öfriga sångernas utarbetande fulländat ett slags epos, som behandlar Nordens Apostels lefverne och verksamhet.

Man vet, att detta slags poësi icke haft framgång sedan nationernas älsta tider. Likväl finner man, att äfven utmärkta skalder deri försökt sig, och i alla språk framträda årligen nya episka dikter, för att röna föregångarens öde. Svenska litteraturen har dock haft mindre rikedom på dylika. Från sednare tider erinrar man sig »Columbus» af Franzén och »Teckningar ur Luthers lif» af en prestman i Stockholm, Wénström. Hos mängden af Episka sångare torde detta val få anses för ett bevis på bristande poëtisk förmåga, på ringare skapande kraft; hvarföre de blott i en mer eller mindre bildrik metrisk vers gifva sin hjeltes lefvernesbeskrifning. Motivet är väl allmänneligen, att den personlighet, de välja till föremål för sin dikt, djupare anslagit deras inre med kärlek och beundran, och de välja då den bundna formen, för att på ett i deras tanke värdigare sätt förherrliga personens förtjenster. Om de flesta dylika skapelser har man dock full anledning att yttra, att författaren troligen genom en enkel prosaisk framställning mera skulle både gagnat läsaren och på ett bättre sätt ärat sin hjeltes minne. 20 30

Om Hr. Fahlcrantz epos yttrar sig en Recensent i Frey:

»För att fatta och förklarad återgifva den skära, heliga bilden» (Ansgarii), »fordrades ej blott en rik natur, ur hvilken skalden hemtar den idealiska drägt, hvaruti han kläder sitt ämne, ej blott ett sinne, varmt för alla stora och upphöjda karakterer, historien företer, och på denna grund äfven för kristendomens företeelser; dertill fordrades jemte allt detta den innerliga sympati med föremålet, hvilken förutsätter egen mångfaldig andelig erfarenhet. Vi tveke ej att utsäga, det ifrågavarande arbete vittnar om en hög grad af dessa egenskaper. Hr. Fz' skaldskap är icke en vitterlek, icke, för att nyttja Leopolds uttryck om poësin: 'ett blomster, kastadt af gracer-na,' det är en ovilkorlig yttring af en ande, som fått blicka djupt in i det eviga livvets helgedom, fått förnimma mycket af dess dyra hemligheter, och derföre äfven i diktens förtjusande lunder aldrig glömmet, hvad han fått skåda, aldrig glömmet det ansvar, som är fästadt vid snillets gudagåfva.» 40 50

Recensenten tillägger längre fram:

»I allmänhet synas oss de sednare sångerna röja en något mattare inspiration, något mindre rikhaltighet så väl i innehållet som dess gestaltning. Äfvenså måste isynnerhet granskande blickar skönja någon mindre klarhet och tydlighet i uttrycket, mindre lätthet i det

historiska elementets användning, än som den episka skaldeformen kräver, der allt bör framstå med full plastisk åskådlig och enkelhet. Men också bör det noga besinnas, att det företrädesvis är det *inre* lifvets epos, som här framställles.»

Om nämnda Recensent har rätt, och han synes nog högt värdera arbetet, för att icke utan skäl tadla, så finner man, att detta kan ega sina förtjenster såsom asketiskt upplyftande, och troligt äfven uti strödda sannt poetiska utgjutelser. Men ett »det inre lifvets epos» är ett konstnärligt oting. En lyrisk utgjutelse är väl en berättelse om det inre lifvet; men äfven dess stora förtjenst är, att iklädas en så objektiv form som möjligt. Uttänjes den till en lång beskrifning på känslor och vexlande sinnesstämningar, så lærer redan tråkigheten i en dylik prosaisk berättelse, att den är ett ojentligt föremål för poësin. De poetiska känslorna och föreställningarne äro fantasins barn, utom sammanhanget mellan lifvets alldagliga kloka eller okloka tankegång. Af dem kan intet fortgående »inre lif» sammanställas. Tvärtom är åter det inre lifvet, ju mera upphöjdt det är, desto mera ordnadt och förnuftigt. Det kan som sådant hafva sin stora betydelse – för handlingen, och för den poësi, som afbildar handlingen; men utan handlingens frukt är det betydelselöst både för det verkliga lifvet och för skaldekonsten.

Dock den ofta nämnda Recensenten fäster hufvudsaklig vikt vid dessa Sångers religiöst uppbyggliga sida, genom att »afspegla den objektiva ideens helighet, sanning och skapande kraft.» Uttrycket är i detta sammanhang nog dunkelt; men man torde dermed få förstå: kristna lärans »helighet, sanning och kraft» att hos individen skapa ett nytt sinne, och bör alltså förutsätta, att Sångerna innehålla lyrisk sköna partier nog, för att göra detta åskådligt och upplyftande.

30 *Vakteln.* Sånger i Christelig Anda. af Leonard Sparrman. 1:sta Saml. Upsala 1846. (pris 28 sk. Bco).

Vi anföra här denna skrift, emedan dess innehåll såsom »fromt och uppbyggligt» är med den nästföregående beslågadt. Den anmälan, vi sett, fränkänner densamma dock något högre poetiskt värde. Den är dedicerad till Ansgarii författare, Hr. Fahlcrantz.

Erik den Fjortonde. förra afdelningen, Sorgespel i 5 Akter af Johan Börjesson. Andra Upplagan. Stockholm 1847. (pris 1 Rdr. Bco).

40 *Erik XIV:s Son.* Sorgespel i 5 Akter af densamme.
Genom dessa båda Sorgespel synes Svenska dramatiska litteraturen hafva tagit ett stort steg framåt. Hvad hittills af inhemsk produktion framträd på scenen, har till det mesta varit mer eller mindre regellöst, beräknadt möjligen efter scenens fordringar, men föga efter konstens. Hr. Börjesson's namn var, så mycket vi veta, i litteraturen aldeles okänt, då Hr. B. med ens uppträdde icke blott i det högsta slag af skaldekonst, utan äfven i den högsta art af det dramatiska skaldeslaget. Det sednare af dessa Sorgespel har först nyligen blifvit gifvet på Stora Theatern i Stockholm, och finnes ännu icke i bokhandeln, men har på scenen vunnit samma bifall som det förra, hvilket också under pressen inom året hunnit till andra upplagan.

50 En sådan framgång berättigar till så mycket högre erkännande, som Hr. Börjesson enstämmigt anses hafva sträfvat icke till dagens bifall utan till konstens höjd. Man har velat finna, att han tagit Shakspeare till mönster både i anordning och form. Detta berättigar blott till desto större förhoppningar för framtiden. Ty en nybörjare, som djerft

sträfvar till likhet med de högsta mönster, och som helst i någon mon närmar sig sin förebild, får icke sky arbete och stiger genom denna kraftansträngning med ens öfver många mellanliggande stadier. Äfven om Förf. skulle bättre lyckats i dialogens lyriska höjning, än i det helas dramatiska effekt, så vittnar just detta om hans poetiska förmåga; emedan en reflekterande teaterskribent, som saknat poetisk kallelse, lättare skulle kunnat låna Shakspeares dramatiska anordning än tillägna sig något af hans poetiska tankegång och diktion. Eger nu också det sednare Sorgspelet förnämligast sitt värde af det lyriska momentets högre utbildning, så skall det kanske dela det förras öde och snart åter afgå från teaterrepertoiren. Men dess skönheter skola dock inom litteraturen ega sitt fortfarande erkännande.

10

Med rätta har man anmärkt, att hvarken Erik XIV eller hans son såsom historiska personer äro lämpliga hjeltar för en tragedi. Hvarje missöde, som man plägar kalla tragiskt, är det likväl icke. Ett tragiskt öde kan blott träffa en person, som eger något högsinnadt sträfvande, men tillika af någon mensklig svaghet genom detsamma bereder sin egen ofärd. En sådan karakter egde icke Erik XIV; och hans sons öden föranleda icke att antaga denne hafva varit i besittning deraf. Då likväl dessa öden äro dels dunkla, dels ofullständigt kända, så hade här Förf:s fantasi ett större utrymme.

20

Förf. låter prins Gustaf först uppträda i Polen, i hans bekanta egenskap af alkemist. Misslyckandet af hans försök uppväcker hans ädlare krafter, och han beger sig till Boris Godunow, för att med dennes tillhjälp återeröfra sin faders krona. Ett möte med modren, Katarina Månsdotter, i Reval, dit hon begifvit sig från sitt Finska Liuxala, lärar honom känna den tvetydiga ställning, i hvilken han håller på att blifva fästad. Hans vägran, att tjena fienden till ett redskap mot fäderneslandet, bereder nu hans ytterligare missöden i Ryssland. De förljufvas af Axinias, Boris dotters, kärlek, hvilken i och genom olyckan utvecklar sig till ädel uppoffring.

30

Denna uppräning tillkännager, att Gustaf framträder mera negativt, än verksamt handlande. Styckets dramatiska gång och intresse måste häraf lida; men patriotismen och kärleken, båda uppoffrande, gifva deremot de rikaste motiver till lyriska utjutelser.

Ref. tillägger till dessa korta anmälanden äfven sin ifrigaste uppmaning, att en eller annan läsare måtte förskaffa sig dessa dikter, de Shakspeariska i Hr. Hagbergs öfversättning, Hr. Fahlcrantz Epos och Hr. Börjessons tragedier. Mången i Finland läser aldrig annan poësi, än den som solar sig i de inhemska Tidningarnes noveller. Andra, mera lyckligt lottade, njuta, af Svenska romanlitteraturen. Hvilken smak utbildar sig icke genom denna lektyr? Hvilka slumrande andliga krafter väckas icke genom dess innehåll! Det vore blott önskligt, att hågen för dylika produkter skulle öfvergå till en verklig »Heiss hunger.» Förslappningen skulle då så mycket förr inträda, och behovet af en sundare själaspis förr göra-sig kännbart.

40

Svenska skaldekunstens stora mästare äro nyss hädangångna. Hvad de nu lefvande frambringa, tål icke jemförelse med deras produkter. Men det ersätter den bristande fulländningen med en framåtsträfvande anda, medvetet rigtad på att hinna det högsta. Och hvad som redan förefinnes, är ingalunda förkastligt. Isynnerhet lärorik är den Svenska dramatikens nu som bäst fortgående utveckling. Den bör lära dem, som arbeta för en Finsk litteratur, huru en sådan öfverhufvud kan tillvägabringas, och på samma gång uppmuntra de klentrogne med det faktum, att Sverige ännu, med en tusenårig kristen kultur, efter ett

50

aldrig afbrutet sjelfständigt nationallif, gör de första osäkra stegen till denna litteraturs vinnande. Så långsamt framskrider nationernas bildning, men den fortgår dock förr eller sednare till målet. Mätte vi nutidens Finnar blott förmå bevara fröet till denna fortgång i en lefvande nationalanda.

I »*Originalbibliothek i den Sköna Litteraturen*», den bekanta samlingen af Romaner af inhemska författare och författarinnor, hafva under årets lopp bland andra varit synliga af

10 *Almqvist*: »Syster och Bror.» En enkel kort berättelse, som mera påminner om den utmärkta Skalden, än ett par föregående af hans romaner.

Onkel Adam: »Penningar och Arbetet». Tendensen – denna ädelsinnade författares vanliga: den minde lyckligt lottade samhällsklassens fördelar, eller rättare bemödandet att för dessa intressera de lyckligare lottade. Dock anses Förf. i denna roman hafva stundom fallit in i en mera didaktisk ton, än fördelaktigt är för dess poetiska värde. Det förtjenar nämnas, att Svenska Regeringen inkallat Dr. Wetterbergh (Onkel Adam) till ledamot i Fångstyrelsen – ett ännu sällsynt exempel
20 i Sverige, der såsom mångenstädes blott tjensteår tagits i beräkning för administrationens lägre trappsteg, »relationerna» för de högre, men den i skrift ådalagda insigten och dugligheten icke ens alltid förhjelpt innehafvaren till en medalj af femte storleken »För Medborgerliga Förtjenster.»

En annan samling »Nya Svenska Parnassen,» utgifven i Stockholm af N. H. Thomson, hvars andra årgång (1848) vi numera erhålla tryckt äfven i Finland (af Hr. Widerholm i Borgå), började detta år med en roman af

30 *Emilie Carlén*: »En Natt vid Bullarsjön» Hufvudtemat är Pietismen, den art, som i Sverige benämnes läseriet, och de förvillelser, till hvilka den kan leda. Tendensen att rätt afskyvärdt framställa de sednare anses dock i detta arbete hafva öfverflyglat den omtyckta Författarinnans talang och jemförelsevis beröfvat den äfven uppfinningens intresse, en förtjenst, som eljest tillhör Fru Carlén i högre grad än någon af Sveriges romanförfattare och öfriga författarinnor.

Särskildt är utgifven af *Aug. Blanche*: »Vålnaden.» Denna roman rör sig i Stockholms mest fördolda kretsar, fattigdomens och brottets, med stor natursanning, menar man dock, men utan bestämda tendenser i Nyfransyska skolans filantropiska rigtning, och likväl äfven
40 utan utmärkande konstnärlig plan och enhet.

Af öfversättningar anmärka vi:

Alex. Dumas: »De tre Musketörerna.» (pris 1 Rdr 24 sk.) »Brudklädningen» (pris 1 Rdr 8 sk.) »En Läkares Anteckningar.» »Miladys Son.» (pris 1 Rdr 40 sk.)

Eug. Sue: »Martin Hittebarnet eller en Kammartjenares Memoirer.» (pris 3 Rdr 16 sk.)

Ch. Dickens: »Syrans vid Spiseln.» (pris 40 sk.)

Af denna utmärkta författare har Svenska litteraturen tillegnat sig alltför få arbeten. I högre grad kanske än någon lefvande författare
50 eger Dickens förmågan att teckna karakterer, menniskor så fulla af lif och verklighet, som någonsin någon af Shakspeares personligheter, men med det plus af modern sentiment, nutidens bildning hos den stora dramatikern saknar. Hos honom lär man sig ännu känna personer, hvilkas drag outplånligt fästa sig i läsarens inbillning, så enkla och dock ofta så idealiskt hållna, personer, hvilkas öden man följer med

hela sin känslas hängifvenhet. Han rör sig dock endast i det enskilda lifvets borgerliga kretsar, så att flera af samtidens mest framstående stråfvanden ifrån hans karakteristiker äro uteslutna. Men hos ingen finner man dess allmännaste kännetecken, människovärdets erkännande i hvarje form af dess uppträdande, så pregnant uttaladt som hos honom. Hans humor är icke den storartade, som frampressas af lifvets yttersta onda och räddar från förtviflan – sådan humorn ofta framstår hos Shakspeare –; men den hjälper öfver alldagslifvets, mindre våldsamma, men ofta icke mindre frätande bekymmer, med lätta, svalkande vingslag.

10

Den lilla skrift, som här anmäles, har i England inom kort upplefvat *tjugu* upplagor. Personerna, som skildras, äro: en forman, hans hustru, en leksaksarbetare och dennes blinda dotter. Syrsan är blott den, för en väckt känsla återljudande tonen af den husliga fridens högre eller lägre stämning i den ringa kojjan. Hela skildringen är en af dessa till ro manande och rogifvande taflor, hvilkas harmoniska teckning och milda färgspel gifva dem fulländningens företråde, äfven framför större snillens mera betydelsefulla men endast djerft utkastade målningar. Att i allmänhet hålla Dickens produktioner mot den Nyfransyska romanlitteraturen, t. ex. mot arbeten sådana som de nyssanförda af Sue och Dumas, är på en gång en kurs i samtidens politiska och litteraturhistorie.

20

Utgifvandet af *Tegnér's* och af *Dahlgrén's* Samlade Skrifter har blifvit börjad och fortsatt. Isynnerhet den förres skrifter skall väl mången äfven i Finland söka tillägna sig. Man ser Frithiof, Axel och Nattvardsbarnen här temligen allmänt spridda, isynnerhet genom det till företag och yttre skick fula Viborgska eftertrycket. Men Tegnér's »Smärre Dikter» äro i landet föga kända, likasom också hans prosaiska skrifter – hvardera samlingen för sig en rikedom, som ensam skulle gifva anspråk på odödligt namn i Svenska litteraturens häfder. Samlingen kommer att bestå af 6 Delar, och subskription derå är öpnad hos Frenkell & Son i Helsingfors. Hvarje del kostar 1 Rub. 32 kop. Silfver.

30

Ref. vill icke underlåta att upprepadt (Se detta blad N:o 4) påminna om en annan diktsamling, som länge saknats i bokhandeln, men nu finnes i fjerde upplagan, nemligen *Anna Maria Lenngren's* »Skaldeförsök.» Det var en tid, en enligt vår öfvertygelse mera litterärt stämd tid i Finland, då dessa Skaldeförsök lefde icke blott på bokhyllorna utan i de bildades, minne och sinne. De hade der godt utrymme, jemte sånger af Leopold, Kellgren, Valerius, Franzén. Men sådana minneslexor äro sällan döda kunskapsskatter. Mången har säkert af Fru Lenngren lånat en icke ringa del af sin lefnadsvishet och dervid befunnit sig väl. Vi äro öfvertygade, att nutidens ungdomer, hvilka aldrig sett någon annan bok »om människans pligter» än katechesen, ännu skulle hafva mycket att lära ur samma källa, ur hvilken kanske deras mormödrar hemtat sin lärdom. Fru Lenngren tillhörde en tid, då dikten ansågs böra lära på samma gång som behaga. Väl blef då lärdomen ofta hufvudsak och skönheten bisak. Någon verkan af detta betraktelsesätt kan äfven röjas hos Fru Lenngren. Men man kan äfven för hennes verkliga skaldskap skänka bort ett half dussin samtida »skalder,» hvilka till sin olycka glömt, att dock all produkt af skön konst bör verka höjande och förädlande.

40

50